

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA SARAJEVO

“DRUŠTVENI ASPEKTI LOKALNOG EKOLOŠKOG PLANA
(LEAP) U OPĆINI CENTAR SARAJEVO“

MASTER TEZA

Kandidat:

Amar Karač

Indeks broj:

475/II

Mentor:

Doc. dr. Abdel Alibegović

U Sarajevu, oktobar 2023.

Sadržaj

1. METODOLOŠKI OKVIR	5
Problem istraživanja	5
Predmet istraživanja	5
Generalna hipoteza	5
Ciljevi istraživanja.....	6
Metode i tehnike istraživanja	6
2. PREDGOVOR	7
3. UVOD	8
4. OPĆI PODACI O OPĆINI CENTAR	9
Geografija.....	9
Geomorfološke karakteristike terena.....	10
Geološke karakteristike i stabilnost terena.....	10
Hidrološke karakteristike terena.....	11
Pedološke karakteristike terena	12
Klima	12
Administrativna pripadnost i organizacija vlasti.....	15
5. PROCJENA STANJA OKOLIŠA	18
Resursi zemljišta i tla	18
Zemljište po kategorijama upotrebe	18
Struktura zemljišta.....	19
Promjena namjene korištenja zemljišta	20
Degradacija zemljišta	20
Kontaminacija zemljišta	21
Vodni resursi	21
Kvalitet površinskih voda.....	22
Kvalitet podzemnih voda.....	23

Kvalitet vode za piće	23
Zaštita od voda	24
Upravljanje kvalitetom zraka	25
Emisije u zrak	26
Emisija kiselih gasova (acidifirajuće supstance).....	26
Emisija prekursora ozona	26
Emisija primarnih čestica PM2,5 i PM10	26
Emisija stakleničkih gasova (GHG).....	27
Kvalitet zraka	27
Prekoračenje standarda kvalitete zraka	28
Kisele padavine	31
Upravljanje, zaštita i korištenje šumskih ekosistema [S].....	32
Površina šumskog zemljišta, vlasništvo i gazdinstvo/upravljanje.....	33
Miniranost područja	35
Šumske zalihe i sječa u općini Centar	35
Zdravlje šuma, zaštita i pošumljavanje	36
Šumski požari	36
Javno zdravlje.....	37
Organizacija zdravstva	37
Monitoring rizika faktora i rezultati praćenja.....	37
Voda	37
Zrak	38
Tlo	40
Procjena rizika	40
6. AKCIONI PLAN	42
Akcioni plan – Energetika	42
Akcioni plan – upravljanje prostorom.....	44

Akcioni plan – Upravljanje otpadom	49
Akcioni plan – Vodni resursi.....	54
Akcioni plan – Resursi zemljišta i tla.....	59
Akcioni plan – Upravljanje kvalitetom zraka.....	61
Akcioni plan – Šume i šumski ekosistemi.....	64
Akcioni plan – Zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa.....	65
Akcioni plan – Odgovori politika.....	69
ZAKLJUČAK.....	72
LITERATURA	74
KNJIGE, IZVJEŠTAJI I ISTRAŽIVANJA:	74
INTERNET IZVORI:.....	75
Biografija kandidata	75
ZAHVALNICA.....	76

1. METODOLOŠKI OKVIR

Problem istraživanja

Čovjek često nije svjestan činjenice, koliko je zapravo važno zaštititi i očuvati okoliš, u kojem se nalazi. Negativan odnos prema okolišu koji nas okružuje, dovodi do velikih posljedica koje se mogu odraziti na klimu, ali ponajviše po samo zdravlje ljudi. Brigom i očuvanjem životne sredine mi doprinosimo zdravlju kako samima sebi, tako i ljudima koji nas okružuju.

U opštini Centar Sarajevo je problem ekološka zagađenost, koja se ogleda u odlaganju i upravljanju otpada, saobraćaju, energetici, a naročito toplotna energija, električna energija i čvrsta goriva, bespravna gradnja, upravljanje i korištenje vodnih resursa, nebriga vlasti da poduzmu adekvatne mjere za ublažavanje negativnog utjecaja na okoliš i kao što su neodgovornost građana u zaštiti i očuvanju okoliša.

Neodgovornost koju pokazujemo prema okolišu, u današnjem vremenu ćemo snositi posljedice upravo mi, a zatim posljedice, ukoliko ne promijenimo svoj odnos, će snositi i buduće generacije koje tek poslije nas dolaze. Stoga, značaj okoliša se kroz posljedice ponajviše može prepoznati.

Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja su društveni aspekti lokalnog ekološkog akcionog plana (LEAP) u Opštini Centar Sarajevo, tj. Analiza tog plana i predočavanje ekološkog stanja. Rad će se oslanjati na sociološki koncept ekologije, na lokalnom nivou i pokazati kako se odražava na stanovništvo, klimu, biljni i životinjski svijet.

Rad će se isto tako baviti temom zagađenja okoliša, odlaganjem otpada, mjerama zaštite i očuvanja okoliša, kao i predočavanjem trenutne slike i situacije ekološkog stanja u Opštini Centar Sarajevo.

Generalna hipoteza

"Lojalni ekološki plan Općine Centar Sarajevo kvalitativno zagovara drukčiju logiku života u vidu napuštanja antropocentičke vizure svijeta, a što je garant održive i dugoročne perspektive za razvoj Općine, Grada i cijele države Bosne i Hercegovine."

Ciljevi istraživanja

Ciljevi ovog istraživanja su podizanje svijesti i znanja o očuvanju i zaštiti okoliša, promjeni trenutne slike i stanja na lokalnim mjestima i podizanjem volje za potrebnim doprinosima održavanja životne sredine. Cilj je informisanje, prezentacija i promocija akcionog ekološkog plana Općine Centar i upoznavanje sa njenom realizacijom koja daje mogućnost stalnog unapređenja LEAP-a.

Metode i tehnike istraživanja

Metoda koja će se koristiti za potrebe istraživanja je analiza sadržaja za prikupljanje podataka iz knjiga, članaka, tekstova, časopisa, internetskih i televizijskih sadržaja za odabranu temu. Po potrebi će se obavljati i intervjui kojima će se što bolje predstaviti ekološki plan i trenutno stanje ekološke situacije u opštini Centar Sarajevo.

2. PREGOVOR

Potencijal svakog društva determinisan je stanjem sirovina, energije i resursa. Autori teksta Duhovna iznurenost navode da „Intezivan privredni razvoj, praćen ogromnim potresima i degradacijom životne sredine, doveo je život savremenog industrijskog društva na samu „ivicu vulkana“. Stihijska industrijalizacija, neracionalna potrošnja neobnovljive energije i materije, kidanje veza sa zemljom, forsiranje logike beskonačnog rasta, urbano-demografski haos, duhovna iznurenost i rizična svakodnevnica potvrđuju krajnje diskutabilnu poziciju savremenog svijeta.“¹ Kako da čovjekove intervencije u njegovo prirodno okruženje budu svedene na najmanje štetne mjere po budućnost i prirode, ali i čovječanstva kao dijela sistema prirode. Autori teksta Antropocentrizam navode da „u teorijskom diskursu eksperata životne sredine sve se više potvrđuje zajednička saglasnost o nužnosti preoblikovanja vrijednosne skale. Vijekovni poklič u ime ekonomskog rasta i materijalnog obilja, sve više osporava diktat novih vrijednosti kakve su: sloboda, zdravlje i znanje.“²

Autori teksta Privredni razvoj i životna sredina navode: „Međutim, duboko ukorjenjeni antropocentrizam u tkivo modernog društva, za koga je priroda samo objektivna datost tj. koji pothranjuje instrumentalni oblik odnosa prema prirodi, još uvijek sprječava potpuno utemeljenje nove logike života i kulture rada.“³ Ipak, svijest o razmjerama ekološke krize ubrzano potiče društvenoekonomska, tehničko- tehnološka, politička i kulturna preguća na putu ka održivom društvu. Nemoć moderne i pesimizam postmoderne pobeđuje zelena opcija - kadra da iznedri zdrav duh promjene, otrezni uspavano, pomiri različito, sabere rasuto. Njeni najvažniji aduti postaju: ekološka svijest, ekološko obrazovanje, ponašanje, politika, civilno društvo i čitava plejada novih emancipatorskih snaga među kojima ekološki pokret koji zauzima najznačajnije mjesto. Naravno, nije riječ o jednostavnom zamahu preoblikovanja postojećeg, već o dugotrajnom radikalnom i složenom procesu izgradnje bitno drugačije stvarnosti.

¹ Vasović, V.; Aksentijević, S. (2008), Duhovna iznurenost, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac, str. 1.

² Vasović, V. (2006), Antropocentrizam, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac, str.1.

³ Vasović, V.; Aćimović, Z. (2005), Privredni razvoj i životna sredina, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac, str. 2.

3. UVOD

Autori Ekološkog leksikona navode kako je „ekologija nauka koja proučava odnose među živim organizmima, kao i njihov utjecaj na okolinu i životnu sredinu u kojem obitavaju, te determinirajući utjecaj te okoline na njih. Iako se razvila kao grana biologije, ekologija se, osim onih iz biologije, koristi i saznanjima iz kemije, fizike, matematike, te brojnih drugih prirodnih znanosti.“⁴

Intencija rada je da se, kroz teorijsku analizu ekologije na temelju socijalno-ekonomskih, kao i duhovnih činioca industrijskog društva, pruži jasna slika postojećeg stanja, ali i predoči mogući smjerizmjene postojećeg civilizacijskog hoda. Multidiscipliniranim pristupom tretirana je odnosna tematika. Predmet istraživanja je savremeno društvo u cjelini, njegov današnji društveno-ekonomski, politički, kulturološki lik sa osvrtom na njegove historijske forme u Bosni i Hercegovini. Osnovno polazište u radu jeste shvatanje da je ekološka kriza industrijskog društva uzrokovana diktatom produktivističke, antropocentrične, kvantitativne, profilerske logike savremene civilizacije.

U radu se konstatuje da okoliš ima sve manje snage da apsorbuje i preradi ogromnu količinu tečnog, čvrstog, termičkog i radioaktivnog otpada. Procesi degeneracije životne sredine prijete da postanu ireverzibilni. Duboki preobražaj koji se tiče razmjera i karaktera svjetske proizvodnje ne ide paralelno sa inovacijama u onoj tehnici i tehnologiji od kojih neposredno zavisi očuvanje ili narušavanje čovjekove okoline. Takođe, u ovom dijelu rasvjetljen je problem rastućeg stanovništva i duhovnog sunovrata savremene civilizacije. Analizom dominantnog vrijednosnog sistema ukazano je na nužnost prihvatanja nove, kvalitativno drugačije duhovne matrice i napuštanja dosadašnje logike života po kojoj – „imati znači biti“.

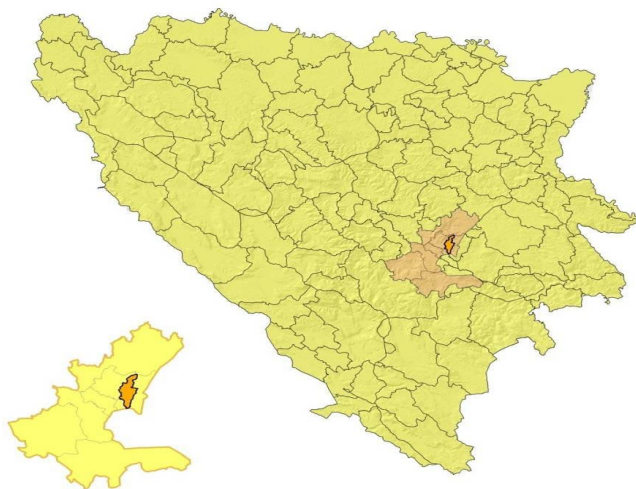
Kroz prikaz dimenzija novih rizika, koje zahuktala modernizacija i urbanizacija nose sa sobom, a koji potresaju današnju Ekumenu svodeći je na opasni prostor smješten na samu „ivicu vulkana“, obrađeno je u dijelu rada. Izgradnja i utemeljenje civilnog društva i njemu primjerene ekološke svijesti i kulture, tj. ekološkog obrazovanja i ponašanja, daju nadu da uz emancipatorsku snagu ekologističkog fronta budu ponuđene smislene alternative i bude prokrčen put u održivo društvo. Ova optimistička zapažanja smještena u samom radu, nisu ostala bez potrebnog upliva kritike i potrebnih upozorenja koje će potvrditi cjelina zaključnih razmatranja.

⁴ D. Đikić, H. Glavač, V. Glavač, V. Hršak, V. Jelavić, D. Njegač, V. Simončić, O. P. Springer, I. Tomašković, V. Vojvodić, Ekološki leksikon, Barbat & Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 2001., str. 15.

4. OPĆI PODACI O OPĆINI CENTAR

Geografija

Općina Centar je mjesto koje se nalazi u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine, tačnije u entitetu Federacije BiH. Općina Centar spada u jednu od devet općina u Kantonu Sarajevo, od kojih četiri ulaze u Grad Sarajevo, a to su: općina Novo Sarajevo, općina Stari Grad, općina Novi Grad i općina Centar. Autori LEAP-a u općini Centar navode da je „ukupna površina općine Centar iznosi 33 km² sa ukupnom dužinom granice 43,3 km kvadratnih.“⁵ U kantonu Sarajevo, općina Centar graniči na zapadu sa općinama Vogošća i Novo Sarajevo, na istoku sa općinom Stari Grad, a na sjeveru sa općinom Ilijaš. Na jugu graniči sa općinom Istočni Stari Grad. Kako navode autori LEAP-a općine Centar da je „Općina Centar smještena između 43°57'11,36" i 43°50'39,14" sjeverne geografske širine (najsjevernije tačka: blizina vodopada Sakakavac, najjužnija tačka: lokalitet Brajkovac), te između 18°27'32,45" i 18°23'28,26" istočne geografske dužine (najzapadnija tačka: lokalitet Poljine, najistočnija tačka: lokalitet Arapov do).“⁶ Rastojanje između istočne i zapadne tačke je 5,5 km, a između najsjevernije i najjužnije 12,2 km.

Slika 1: Geografski položaj Općine Centar i Kantona Sarajevo ⁷

Područje općine Centar se sastoji od 18 mjesnih zajednica, a to su:

MZ Bardakčije, MZ Betanija-Šip, MZ Breka, MZ Ciglane, MZ Crni vrh- Gorica, MZ Donji Velešići, MZ Džidžikovac – Koševo I, MZ Hrastovi-Mrkovići, MZ Koševsko brdo, MZ

⁵ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 27.

⁶ Ibidem, str. 27

⁷ Ibidem, str. 27

Koševo II, MZ Marijin dvor, MZ Mejtaš-Bjelave, MZ Nahorevo, MZ Park-Višnjik, MZ Pionirska dolina, MZ Skenderija – Podtekija, MZ Soukbunar, MZ Trg oslobođenja – Centar.

Geomorfološke karakteristike terena

U geomorfološkom smislu općina Centar je smještena u Sarajevskoj kotlini sa kojom se povezuje preko rijeke Bosne sa Podunavljem i Srednjom Evropom na sjeveru, a na jugu preko rijeke Neretve sa Jadranskim morem i Mediteranom. Općina Centar je smještena na kontaktu dviju velikih prirodno-geografskih cjelina (Podunavlje i Jadransko more), u planinskom masivu Dinarida.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „općina Centar predstavlja izrazitu brdsko-planinsku oblast sa 66,87% prostora koji se nalazi iznad 700 m.n.v, 28,96% prostora pripada brdskom rejonu od 550 do 700 m.n.v, dok nizijskom rejonu nadmorskih visina do 550 metara pripada svega 4,17% teritorije.“⁸ Nizijski dio općine Centar je smješten na aluvijalnim naslagama potoka Sušice i rijeke Miljacke. To je i centralni dio grada Sarajeva gdje su smještena naselja Marijin Dvor, Skenderija i naselje Koševo sa prosječnom nadmorskom visinom od 538 m.n.v. Srednjoplaninski i planinski rejon prostire se na sjevernom dijelu općine gdje su smještena niz uzvišenja sa preko 1000 metara nadmorske visine, između kojih su usječena korita Skakavca, Koševskog potoka i Peračkog potoka. Planinski rejon se postepeno spušta preko brdskog i planinskog dijela općine prema dolini rijeke Miljacke. Autori LEAP-a općine Centar također navode da „ukupno 26,42% općine Centar pripada ovom rejonu.“⁹

Geološke karakteristike i stabilnost terena

Geološkim istraživanjima je utvrđeno prisustvo raznovrsnih stijenskih tvorevina kenozoika i mezozoika. Tvorevine mezozoika grade jursko-kredne i trijaske naslage. Trijaske naslage građene su od dolomita, pješčara i krečnjaka. To su vodopropusne stijene postojanih fizičko-mehaničkih svojstava i grade stabilne terene. Prostiru se na istočnom dijelu općine, jednim dijelom uz Perački potok, Mrkovića, Grdonja, na obroncima Trebevića oko naselja Vranjače, Brajkovca i Debelog brda i na padinama Bukovika oko naselja Perići. Jursko-

⁸ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 28.

⁹ Ibidem, str. 28.

kredne naslage su izgrađene od naslaga glinaca, pješčara, lapora i fliša. To su stijene promjenjivih fizičko-mehaničkih svojstava gdje je izrazito površinsko raspadanje. Grade stabilne do uslovno stabilne terene. Zauzimaju uglavnom sjeverne dijelove općine oko naselja Gradac, Poljine, Nahorevo i Strmac uz gornji tok Koševskog potoka. Kenozojske tvorevine grade naslage sarajevske depresije kvartarne i miocenske, uz riječne tokove. Miocenske su naslage predstavljene neogenim sedimentima glina, pijeskova (tkz. Koševska serija) i lapora. Ovi tereni uglavnom grade uslovno nestabilne i stabilne terene gdje su česta pojava klizišta. Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema podacima koji se nalaze na službenoj web stranici Zavoda za izgradnju KS (u daljem tekstu ZZI KS) na prostoru općine Centar nalazi se ukupno 152 klizišta⁵ na osnovu stanja do februara 2017. godine. Klizišta su formirana u eluvijalno-deluvijalnom pokrivaču na padinskim dijelovima općine Centar sa najvećim brojem klizišta u naseljima Hambina Carina, Trebevička ul., Betanija, Cvijetina, Crni Vrh, Koševo-Breka, Urijan Dedina, Terezija, Stolačka ul., Ejuba Ademovića, Mrakuša, Put Mladih Muslimana. U periodu od 2000. do 2017. godine sanirano je ukupno 50 klizišta, dok je za 18 klizišta urađena projektna dokumentacija, izvršen monitoring, odustalo se od sanacije ili su sanacioni radovi u toku.“¹⁰

Kvartarne naslage se prostiru kao aluvijalni nanosi u dolinama rijeke Miljacke, potoka Sušice i Koševskog potoka. Izgrađene su od gline, pijeska i šljunka, a odlikuju se malim slijeganjima, dobrom nosivošću, dobro su sortirani približno ujednačene granulacije, mjestimično zasićeni vodom. Stabilne terene grade.

Hidrološke karakteristike terena

Vodne resurse općine Centar čini više površinskih vodotoka, od kojih su neki povremeni, a neki stalni. Rijeka Miljacka protiče centralnim dijelom općine, koja je pritoka rijeke Bosne i predstavlja recipijent najvećim dijelom za sve vode sa prostora općine. Rijeka Miljacka, ima površinu sliva od 340 kilometara kvadratnih. Na području općine, potok Sušica i Koševski potok ulijevaju se u rijeku Miljacku i cijela protiču kroz općinu Centar. Na jugozapadnim obroncima Ozrena, u rejonu Nahoreva, nalazi se više vrela, od kojih se formiraju potoci Lučica, Grončevica i Nahorevski potok. Od njih nastaje Koševski potok. Autori LEAP-a općine Centar navode da „potok Sušica nastaje na prostoru Poljina i Kobilje

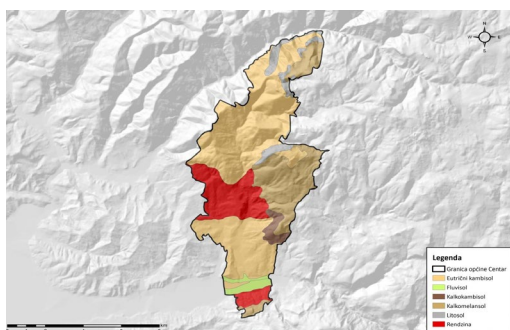
¹⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 30.

Glave. Iznad sela Nahoreva nalazi se vodopad Skakavac koji predstavlja jedan od najvećih i najljepših vodopada u BiH, čija visina iznosi 98 m. Vodopad Skakavac nastaje od istoimenog potoka koji izvire ispod vrha Bukovika (1532 m), a ulijeva se u Perački potok koji dalje teče prema Vogošći.“¹¹

Izvorišta pitke vode na teritoriji općine su vezana za prostore van urbane zone i na šire područje Nahoreva. Na ovim prostorima se nalazi više izvora skromne pojedinačne izdašnosti.

Pedološke karakteristike terena

Općinom Centar dominiraju automorfna tla. Ova tla nastaju van uticaja voda. Automorfna tla obično se stvaraju na uzvišenijim područjima, od centralnog dijela pa sve do sjevernog i južnog brdsko-planinskog predjela. Od najsušnijih hidromorfni vrsta tla pa sve do najsušnijih automorfni vrsta tla, imamo različite vrste tla: litosol (kamenjar), kalkomelansol (smeđe tlo na vapnencu), kalkokambisol, luvisol, pseudoglej. Autori LEAP-a općine Centar navode da „u strukturi tala općine Centar najviše učestvuju eutrički kambisoli i kalkomelansoli sa oko 65% udjela u ukupnoj strukturi tala općine Centar.“¹²

Slika 2: Pedološka struktura općine Centar¹³

Klima

Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema *Izveštaju o stanju okoliša u Bosni i Hercegovini* iz 2012. godine, klima šire okoline općine Centar karakteriše se kao umjereno kontinentalna i pretplaninska. Zbog karakterističnog geografskog položaja i uticaja ključnih faktora, kao što su orografske karakteristike tipične za usku kotlinu rijeke Miljacke, područje općine Centar ima posebne klimatske karakteristike, koje se često značajno razlikuju od klime

¹¹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 30.

¹² Ibidem, str. 31.

¹³ Ibidem, str. 32.

šireg prostora.“¹⁴ U općini se mogu izdvojiti zbog vertikalne razuđenosti reljefa kotlinski i padinski dio grada što dovodi do modifikacije klime i pojave mikroklimе ponekih dijelova općine. Smanjen intenzitet i učestalost vjetrova uzrokuje ovakav morfološki sklop terena, samim tim, i utiče na prirodnu ventilaciju, inverziju temperature, pojavu lokalnih vjetrova, pojavu toplotnog otoka u užem urbanom dijelu i nastajanje jezera hladnog zraka. Autori LEAP-a općine Centar navode:

„Na širem području općine Centar mogu se izdvojiti tri klimatska tipa prema Koppenovoj klasifikaciji klimata i to:

- Cfb – umjereno topla i vlažna klima sa toplim ljetima
- Cfc – umjereno topla i vlažna klima sa svježim ljetom
- Dfb - umjereno vlažna klima sa toplim ljetom.“¹⁵

Autori LEAP-a općine Centar navode da „dominatno učešće ima klimatski tip Cfb, koji obuhvata centralni dio općine Centar, odnosno kotlinske dijelove najnižih hipsometrijskih nivoa na datom području. Karakteristike Cfb klimata ogledaju se u tome da najhladniji mjesec ima temperature višu od 0 °C, da se svi mjeseci odlikuju prosječnom temperaturom ispod 22 °C, te da najmanje četiri mjeseca imaju temperaturu višu od 10 °C.

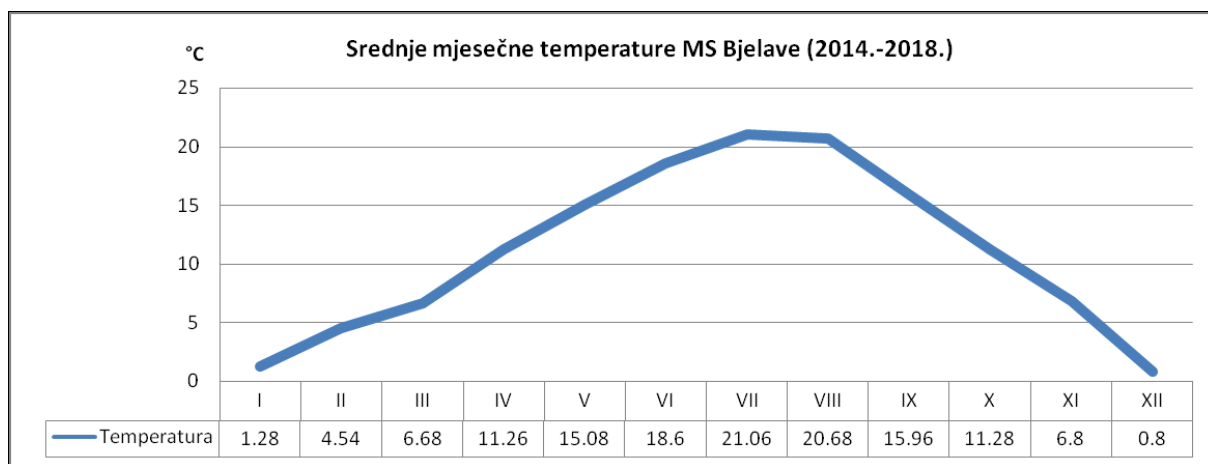
Cfc klimat definišu karakteristike da najhladniji mjesec ima temperature iznad 0 °C, te da 1-3 mjeseca imaju prosječnu temperature iznad 10°C. Cfc klimat senadovezuje na Cfb klimat i od prethodnog klimata razlikuje i po pluviometrijskom režimu i prosječnim mjesečnim temperaturama.

Na području općine Centar zastupljen je i Dfb klimat koji predstavlja područje u kojem najhladniji mjesec ima prosječnu temperaturu ispod -3 °C, da svi mjeseci imaju prosječnu temperature ispod 22 °C, te da najmanje četiri mjeseca imaju prosječnu temperaturu iznad 10 °C. U manjim dijelovima zastupljen je na sjeveru i sjeveroistoku općine, odnosno na najvišim terenima.

¹⁴ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 33.

¹⁵ Ibidem, str. 33.

Srednja godišnja vrijednost temperature zraka u općini Centar iznosi 11,1°C u periodu od 2014. do 2018. godine. Najhladniji mjesec u razmatranom periodu je decembar sa srednjom temperaturom od 0,8°C, a najtopliji je mjesec juli sa srednjom temperaturom od 21°C. Najviša apsolutna maksimalna temperatura zabilježena je u mjesecu avgustu (28,5 °C), dok je apsolutna minimalna temperatura zabilježena u januaru (-2,2°C). Srednja godišnja apsolutna maksimalna temperatura zabilježena u općini Centar iznosila je 17,0°C, dok je apsolutno minimalna temperatura iznosila 6,5°C. Srednje mjesečne temperature za period 2014. - 2018., izmjerene na mjerneoj stanici Bjelave prikazan je na slici 5.¹⁶

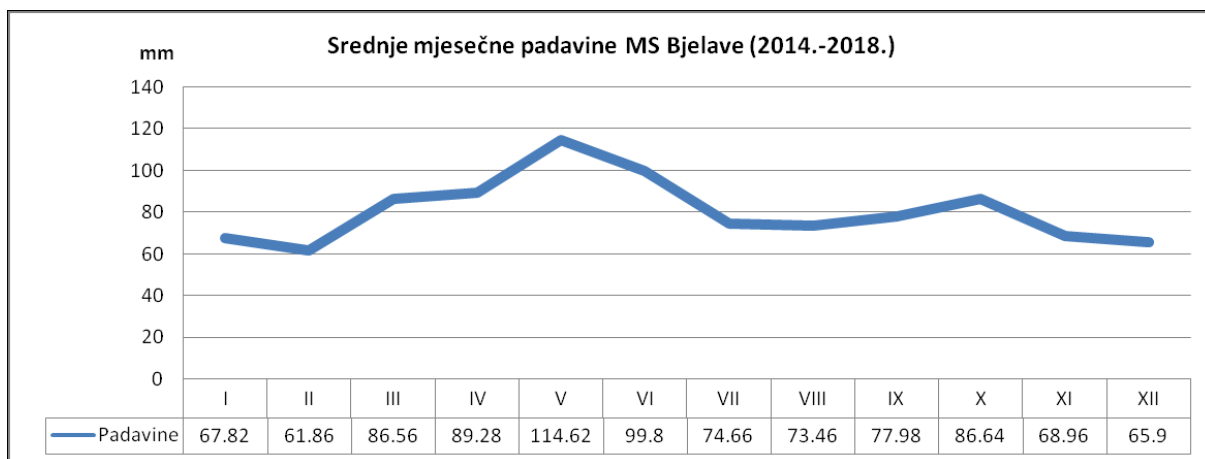
*Slika 3: Srednje mjesečne temperature za period 2014.-2018.*¹⁷

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ukupna količina padavina u općini Centar za period 2014.-2018. godina varira od 766,3 mm zabilježenih u 2015. godini do 1.043,3 mm zabilježenih u 2018. godini. Na osnovu prosjeka petogodišnjeg perioda, srednja godišnja količina padavina za područje općine Centar iznosi 967,54 mm. Ovo područje karakterišu nešto veće količine padavina u hladnijem dijelu godine, pri čemu određeni udio čine snježne padavine. Prosjek ukupnih padavina po mjesecima prikazan je na slici 6, prema kojem se vidi da je najveći broj padavina evidentiran u mjesecu maju sa ukupno 114,62 mm, dok je najmanje padavina zabilježeno u mjesecu februaru sa ukupno 61,86 mm.“¹⁸

¹⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 33.

¹⁷ Ibidem, str. 34.

¹⁸ Ibidem, str. 34.

Slika 4: Srednje mjesečne padavine za period 2014.-2018.¹⁹

Administrativna pripadnost i organizacija vlasti

Administrativno pripada općina Centar KS, sa preostalih osam općina (Stari Grad Sarajevo, Novo Sarajevo Sarajevo, Novi Grad Sarajevo, Trnovo, Ilidža, Vogošća, Hadžići i Ilijaš).

Općinske organe čine Općinski načelnik i Općinsko vijeće. Općinski načelnik je izvršno-upravni organ općine, a Općinsko vijeće je predstavničko tijelo građana. Osnivaju se službe za upravu za obavljanje upravnih i drugih stručnih poslova iz samoupravnog djelovanja Općine.

Kako navode autori LEAP-a općine Centar da „na osnovu *Zakona o principima lokalne samouprave FBiH*, u okviru djelokruga Općine Centar bi trebali biti, između ostalog, utvrđivanje i provođenje politike uređenja prostora i zaštite čovjekove okoline, upravljanje, finansiranje i unapređenje djelatnosti i objekata lokalne komunalne infrastrukture, uključujući prikupljanje i odlaganje čvrstog otpada, održavanje javne čistoće i dr. Međutim, kako novi *Zakon o lokalnoj samoupravi KS* nije usvojen, prema važećem *Zakonu o lokalnoj samoupravi KS* nisu precizirane nadležnosti općine koje se odnose na zaštitu okoliša, kao niti prikupljanje i odlaganje čvrstog otpada i održavanje javne čistoće. Statuti općina koji su usvojeni na osnovu kantonalnog *Zakona* nisu u potpunosti u skladu sa *Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH*. Ovo dovodi do činjenice da općine u KS nemaju nadležnosti u zaštiti okoliša koje su im propisane *Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH*. Unatoč tome,

¹⁹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 34.

značajan je utjecaj koje općine imaju na okoliš kroz proces izrade i usvajanja provedbenih prostornih planova (na primjer regulacionih planova).“²⁰

Autori LEAP-a općine Centar također navode da „na osnovu *Statuta Općine Centar* (član 7.), postoji nekoliko ključnih aktivnosti relevantnih za zaštitu okoliša, a koje Općina Centar provodi u okviru samoupravnog djelokruga:

- ispunjavanje lokalnih potreba stanovništva u oblasti unapređenja okoliša,
- vođenje urbanističko-stambene politike od značaja za Općinu,
- upravljanje općinskom imovinom,
- osiguravanje izvršavanja komunalnih djelatnosti i drugih uslužnih djelatnosti,
- osiguravanje i razvijanje lokalne infrastrukture,
- upravljanje turističkim resursima Općine,
- uređivanje i stvaranje uslova za racionalno korištenje i upravljanje građevinskim zemljištem i poslovnim prostorom.“²¹

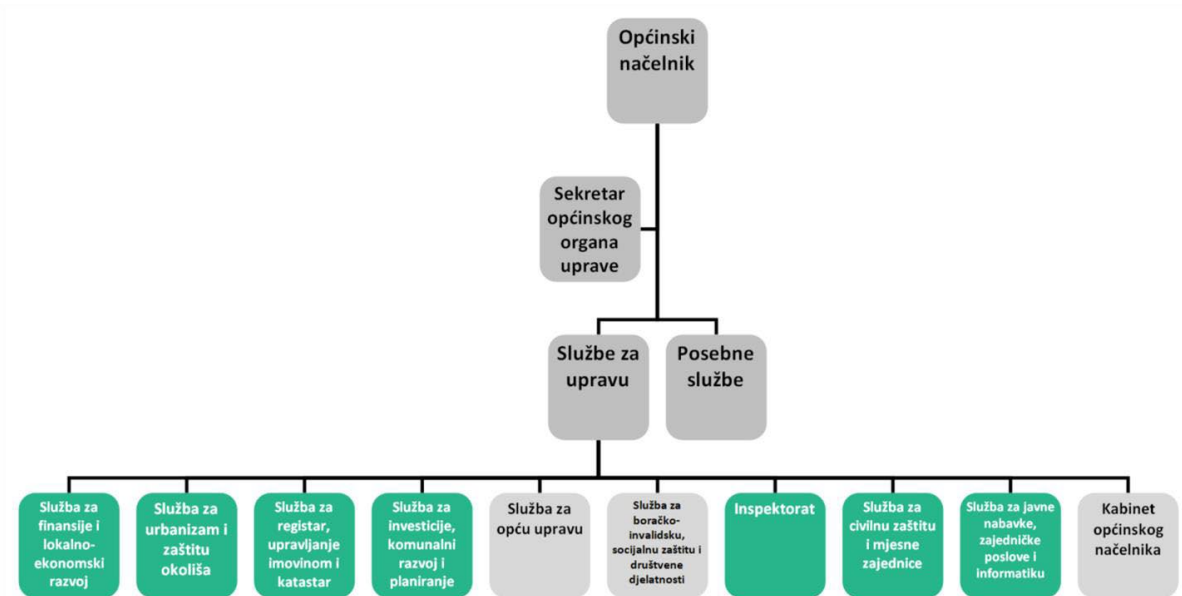
Ove aktivnosti općina Centar provodi kroz djelovanje uspostavljenih službi za upravu, koje su nadležne ili koje su povezane kroz svoje djelovanje po pitanjima zaštite okoliša, lokalne komunalne infrastrukture, uključujući odlaganje i prikupljanje čvrstog otpada i održavanje javne čistoće.

Autori LEAP-a općine Centar navode: „važno je naglasiti da je na 12. radnoj sjednici Skupštine Kantona Sarajevo, koja je održana 24.07.2019. godine, utvrđen Nacrt o novom Zakonu o lokalnoj samoupravi kojim se uređuju pitanja organiziranja i ostvarivanja lokalne samouprave u KS. Javna rasprava o Nacrtu trajala je 90 dana i tokom ovog perioda sve općine u KS i Grad Sarajevo imali su priliku da usaglase stavove o nadležnostima. Navedeni Nacrt Zakona donijet će promjene u nadležnostima koje se odnose na raspodjelu javnih prihoda i nadležnosti funkcioniranja zajedničke komunalne infrastrukture, prije svega, javnog prijevoza, vodovoda, kanalizacije i grijanja, ali i brojnih drugih važnih pitanja kao što su odvoz smeća, parking, tržnice i osnovno obrazovanje. Dakle, usvajanjem ovog Zakona doći

²⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 35.

²¹ Ibidem, str. 35.

će do promjena i u institucionalnom okviru u KS što će se odraziti i na pojedine dijelove ovog LEAP-a. S tim u vezi, LEAP bi mogao biti predmet izmjene ukoliko se iskaže potreba u skladu sa novonastalom institucionalnom strukturom i nadležnostima te ako bude značajnih izmjena u KEAP-u KS.²²

Slika 5: Organizaciona struktura Općine Centar i relevantne službe za oblast zaštite okoliša²³

²² Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 35.

²³ Ibidem, str. 36.

5. PROCJENA STANJA OKOLIŠA

Resursi zemljišta i tla

Pokazatelj	Dostupni podatak	[Tip pokazatelja]
Zemljište po kategorijama upotrebe	Šume: 1.055,76 ha Njive i vrtovi: 340,45 ha Livade: 558,36 ha Pašnjaci: 373,47	[S]
Struktura zemljišta (CLC 2012-2018)	Vještačke površine: 24,3% Poljoprivredna područja: 33,3% Šumska područja i druge prirodne površine: 42,3%	[S]
Promjena namjene zemljišta (CLC 2012-2018) Vještačke površine Poljoprivredna područja	+60,3 - 60,3	[S]
Degradacija zemljišta	152 klizišta	[S]
Kontaminacija zemljišta	Nisu vršene analize na prisustvo teških metala i PAH jedinjenja	[S]

Pregled pokazatelja stanja u oblasti Resursi zemljišta i tla²⁴

Zemljište po kategorijama upotrebe

Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema podacima Službe za registar, upravljanje imovinom i katastar nekretnina, poljoprivredno zemljište u općini Centar zauzima 1.568,23 ha, dok šume zauzimaju 1.055,76 ha. Površina poljoprivrednog zemljišta po stanovniku iznosi 0,03 ha.“²⁵

Kategorija upotrebe zemljišta	Površina [ha]
Šume	1.055,76
Njive i vrtovi	340,45
Voćnjaci	295,95
Vinogradi	0
Livade	558,36
Pašnjaci	373,47
Trstik i močvara	0
UKUPNO	3.298,37
Ukupno obradivo zemljište	1.194,76
Poljoprivredno zemljište	1.568,23
Poljoprivredno zemljište po stanovniku	0.03

²⁴ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 93.

²⁵ Ibidem, str. 93.

Njive i vrtovi po stanovniku	0.006
------------------------------	-------

Zemljište po kategorijama upotrebe u općini Centar²⁶

Struktura zemljišta

Autori LEAP-a općine Centar navode da „za prikaz strukture zemljišta korištena je CORINE baza podataka o zemljišnom pokrivaču BiH za period 2012.-2018. Prema ovim podacima, u općini Centar dominira kategorija *šumska vegetacija i druge prirodne površine* i to sa procentualnim učešćem od 42,3%. Druga kategorija po udjelu je kategorija *poljoprivredna područja* sa procentualnim učešćem od 33,3% (slika 19). Ostatak površina od 24,3% pripada kategoriji *vještačkih površina*.“²⁷

CORINE 18- klase zemljišnog pokrivača	Površina (ha)	% u okviru skupne kategorije	% u odnosu na površinu općine Centar
1. VJEŠTAČKE POVRŠINE	796,7	-	24,3
1.1.1. Kontinuirani urbani objekti	93,5	11,7	2,8
1.1.2. Isprekidani urbani objekti	595,7	74,7	18,1
1.4.2. Sportsko-rekreativni objekti	107,4	13,4	3,2
2. POLJOPRIVREDNA PODRUČJA	1.090,3	-	33,3
2.3.1. Pašnjaci	81,0	7,4	2,4
2.4.2. Složene strukture uzgoja	603,8	55,3	18,4
2.4.3. Zemljište koje se uglavnom koristi za poljoprivredu, za značajnim površinama sa prirodnom vegetacijom	405,5	37,1	12,3
3. ŠUMSKA VEGETACIJA I DRUGE PRIRODNE POVRŠINE	1.386,1	-	42,3
3.1.1. Listopadne	595,0	42,9	18,1

²⁶ Ibidem, str. 94.

²⁷ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 94.

šume			
3.1.2. Crnogorične šume	113,0	8,1	3,4
3.1.3. Mješovite šume	305,5	22,0	9,3
3.2.1. Prirodni travnjaci	171,2	12,3	5,2
3.2.4 Prijelazne šume - grmlje	201,3	14,5	6,1
UKUPNO	3.273,2	100	100

Zemljišni pokrivač u općini Centar 2018.²⁸

Promjena namjene korištenja zemljišta

Najdirektniji utjecaj na njegove funkcije u ekosistemu ima promjena namjene korištenja zemljišta, te na ekonomski i društveni status određenog područja. Skoro svakodnevni proces je promjena namjene poljoprivrednog u građevinsko zemljište. Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema podacima iz CORINE baze podataka za 2012. i 2018. godinu, kategorija *vještačke površine* povećana je za 60,3 ha. Ova kategorija je najviše povećana na račun *poljoprivrednih površina*, klasa *složene strukture uzgoja*.“²⁹

Degradacija zemljišta

Ključni pokretači degradacije zemljišta su: šumarstvo i poljoprivreda, razvoj infrastrukture, urbanizacija, proizvodnja energije, rudnici i eksploatacija mineralnih sirovina. Iako ne postoje sistemi praćenja promjena u prostoru za područje cijele BiH, niti se evidentira bespravna gradnja u KS, moguće je izvesti pretpostavku da urbanizacija i razvoj infrastrukture predstavljaju najveću prijetnju degradaciji zemljišta u općini Centar. Općina Centar i čitavo područje KS, nalazi se pod stalnim pritiskom antropogenog uticaja, što se najviše odnosi na šumsko i poljoprivredno zemljište. Izgradnja poslovnih i stambenih objekata i urbanizacija je u stalnom porastu na području općine Centar.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „pored navedenog, problem fizičkih gubitaka zemljišta vezan je za eroziju zemljišta i klizišta. Prema podacima ZZI KS, na području općine Centar u 2017. godini registrovana su 152 klizišta.“³⁰

²⁸ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 96.

²⁹ Ibidem, str. 96.

³⁰ Ibidem, str. 99.

Iz neplanirane izgradnje stambenih i industrijskih objekata i infrastrukture proizlazi gubitak poljoprivrednog zemljišta u većini slučajeva, prekomjerne erozije uzrokovane krčenjem šuma i nepravilnog tretiranja terena pod nagibom.

Kontaminacija zemljišta

Pod kontaminacijom zemljišta se podrazumijeva prisustvo otpada, ulja ili opasnih materija u koncentracijama koje mogu biti potencijalno opasne te stoga vjerovatnoća postoji da će doći u kontakt sa ljudima, životinjskim i biljnim svijetom i drugim živim organizmima. Najveći uzroci kontaminacije zemljišta u BiH su prepoznati: odlagališta otpada, industrijske aktivnosti i napuštena industrijska postrojenja, ilegalne deponije te kasetne municije, prisustvo mina i eksplozivnih ratnih ostataka. U općini Centar se može zaključiti pošto više nema mina i minski sumnjivih površina, velikih industrijskih postrojenja, odlagališta otpada da je pod manjim rizikom za kontaminaciju. Unatoč tome se ne bi trebalo zanemariti uticaj ilegalnih deponija, pa ni uticaj poljoprivrednih aktivnosti i septičkih jama u ruralnim područjima na status kontaminiranosti zemljišta.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema podacima iz Federalnog zavoda za agropedologiju (u daljem tekstu FzZA), na području općine Centar nisu rađene analize na prisustvo teških metala u zemljištu za period 2014.-2018. Kada se radi o policikličnim aromatskim ugljikovodicima (u daljem tekstu PAH), za područje cijelog Kantona Sarajevo nisu rađene analize za prisustvo PAH jedinjenja. ZzJZ KS periodično vrši analize na prisustvo radionuklida u zemljištu, a rezultati su predstavljeni u poglavlju *Javno zdravlje*.“³¹

Vodni resursi

Pokazatelj	Dostupni podatak	[Tip pokazatelja]
Status kvaliteta površinskih voda	Rijeka Miljacka, vodno tijelo BA_BOS_MILJ_1: Ekološki status – loš Fizičko – hemijski status – loš Ukupni status - loš	[I]
Kvalitet podzemnih voda	Monitoring se ne vrši	[S]
Kvalitet voda za piće – centralni sistem vodosnadbijevanja	Broj analiziranih uzoraka (2017) – 297 % zdravstveno ispravnih	[S]

³¹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 99.

	uzoraka: 100%	
Kvalitet voda za piće – lokalni vodovodi općine Centar	Broj analiziranih uzoraka (2018) – 103 % zdravstveno ispravnih uzoraka: 90,3% Broj analiziranih uzoraka (2019 – do septembra) – 66 % zdravstveno ispravnih uzoraka: 95,4%	[S]
Područja pod rizikom od poplava	Most Drvenija - Rijeka Miljacka; Pijaca Ciglane - Koševski potok; Prostor u blizini objekta „Bosnalijeka“ - Sušica potok; Prostor u blizini bolnice „Nahorevo“ - Nahorevski potok; Prostor u blizini ulaza u naselje Nahorevo - Nahorevski potok	[S]

Pregled pokazatelja u oblasti resursa površinskih i podzemnih voda³²

Kvalitet površinskih voda

Kao što smo već naveli, najveća vodna pojava u općini Centar je rijeka Miljacka. Na području te općine potok Sušica i Koševski potok se ulijevaju u rijeku Miljacku, a oba potoka prolaze kroz općinu Centar cijelim svojim tokom. Autori LEAP-a općine Centar navode da „u trenutnim uslovima, Koševski potok i potok Sušica, prvenstveno služe kao kolektori sanitarnih voda, koje nisu obuhvaćene sistemom javne kanalizacije, što ugrožava kvalitet ovih površinskih voda. Monitoring kvaliteta površinskih voda u općini Centar Sarajevo vrši laboratorija AVP Sava Sarajevo, na rijeci Miljacki (vodno tijelo oznake BA_BOS_MILJ_1).“³³

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ocjena ekološkog, hemijskog i ukupnog statusa površinskog vodotoka rijeke Miljacke u općini Centar (vodno tijelo oznake BA_BOS_MILJ_1) je prezentirana u dokumentu *Plan upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH (2016.-2021.)*, prateći dokument broj 10, “*Ocjena statusa i procjena*

³² Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 100.

³³ Ibidem, str. 100.

rizika za površinska vodna tijela”, gdje je navedeno da su sva tri pomenuta statusa ocjenjena kao **LOŠE**. Status je ocijenjen na osnovu dva operativna monitoringa izvršena tokom 2012. i 2013. godine.“³⁴

Stanje površinskih voda u općini Centar, tačnije u njenom urbanom dijelu je naročito loše u sušnom ljetnom periodu kada je vodostaj rijeka posebno nizak, što dolazi do koncentrisanja nutrijenata i organskih komponenti te stvaranja neugodnog mirisa u njihovoj blizini.

Kvalitet podzemnih voda

Podzemne vode u gradu Sarajevo, pripadaju grupi vodnih tijela (GVT) „Sarajevsko-Zeničko polje.“ Autori LEAP-a općine Centar navode da „Sarajevsko polje se koristi za vodosnabdijevanje grada Sarajeva, i sastoji se od intergranularnih akvifera koji se pretežno prihranjuju infiltracijom voda površinskih tokova, kao i manjim dijelom putem padavina. Prema *Planu upravljanja vodama za vodno područje rijeke Save u FBiH* iz 2016. godine, podaci o kvalitetu podzemnih voda ne postoje, obzirom da se ne obavlja sistematsko praćenje kvaliteta tih voda u KS, kao ni u općini Centar.“³⁵

Kvalitet vode za piće

Autori LEAP-a općine Centar navode da „za potrebe izrade ovog dokumenta prikupljeni su podaci o ispitivanju kvaliteta vode za piće, za period 2014.-2018., a koja se koristi u javnim sistemima vodosnabdijevanja kojim upravlja KJKP ViK.

Prema podacima kojima raspolaže KJKP ViK, rezultati analiza uzoraka indiciraju da kvalitet voda u javnom sistemu vodosnabdijevanja odgovara *Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće*.¹⁷³ Ista konstatacija je navedena i u *Studiji o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2017. godini*. Voda na izvorištima je prema fizičko-hemijskim parametrima zdravstveno ispravna, a do odstupanja dolazi jedino radi povećanja vrijednosti parametara mutnoća na vrelima (Uroševu i Vode). Voda u distributivnom sistemu je ispravna osim u malom broju slučajeva

³⁴ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 100.

³⁵ Ibidem, str. 101.

kada dođe do zamućenja vode na navedenim vrelima, u kom slučaju se vrelo isključuje iz distribucije. Također, povremeno dođe i do neadekvatne (prevelike ili premale) koncentracije rezidualnog hlora zbog konfiguracije sistema za doziranje hlora na pojedinim objektima.“³⁶

Podaci Službe za urbanizam i zaštitu okoliša navode da je Općina Centar ugovorila sa ZzJZ KS da će do kraja 2019. godine sa lokalnih vodovoda bakteriološku analizu ispravnosti vode vršiti na mjesečnom osnovu, a četiri puta godišnje fizičko-hemijsku ispravnost, za što je Općina osigurala budžetna sredstva. Provedene su iste usluge i tijekom 2018. godine.

Zaštita od voda

Izrađen je u novembru 2012. godine Kantonalni operativni plan odbrane od poplava (KOP) za Kanton Sarajevo gdje su definisani dijelovi naselja i naselja koja mogu biti poplavljena. U općini Centar se nalaze samo vodotoci II kategorije sa četiri potencijalna poplavna područja u blizini Nahorevskog potoka, Sušice, Koševskog potoka i rijeke Miljacke gdje su zabilježene i povijesne poplave. Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema KEAP KS, ugrožene lokacije su:

- most Drvenija - rijeka Miljacka,
- pijaca Ciglane - Koševski potok,
- prostor u blizini objekta „Bosnalijek“ - Sušica potok,
- prostor u blizini bolnice „Nahorevo“ - Nahorevski potok i
- prostor u blizini ulaza u naselje Nahorevo - Nahorevski potok.“³⁷

Autori LEAP-a općine Centar navode da „kada se radi o hidrološkom monitoringu, ne postoji hidrološka stanica u nadležnosti AVP Sava na području općine Centar. Najbliža hidrološka stanica u nadležnosti AVP Sava je „Sarajevo- Vodoprivreda“, na području općine Novo Sarajevo. Federalni hidrometeorološki zavod (u daljem tekstu FHMZ) raspolaže hidrološkom stanicom „Sarajevo- Ćumurija“ koja se nalazi na području općine Centar.“³⁸

Autori LEAP-a općine Centar navode da „prema analizi urađenoj u sklopu *Procjene ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća za područje općine Centar* (Općina Centar, 2016),

³⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 101.

³⁷ Ibidem, str. 103.

³⁸ Ibidem, str. 103.

smatra se da je rizik poplave jako mali, a općinski stepen zaštite od poplava je jako visok. Ovo je bazirano na činjenici da rijeka Miljacka, kao glavni vodotok u općini, ima uređeno korito i izgrađene zaštitne zidove, osim na dijelu u blizini mosta Drvenija. Regulacija rijeke Miljacke kroz urbani dio grada je napravljena tako da osigurava zaštitu od „velikih voda povratnog perioda“ jednom u 500 godina.“³⁹

Iako je rizik stvarno mali, kratkotrajne i povremene probleme mogu izazvati kiše koje kratko traju, ali su jakog intenziteta. Snježne padavine i obilne kiše se javljaju obično u oktobru mjesecu i traju do aprila i mogu izazvati povećanje nivoa vodotoka i podzemnih voda. U tim situacijama pritoke rijeke Miljacke i voda iz kanalizacionih šahtova prave privremene probleme u saobraćaju.

Upravljanje kvalitetom zraka

Pokazatelj	Dostupni podatak	[Tip pokazatelja]
Broj postojećih automatskih stanica za praćenje kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo	5 mjernih stanica	[S]
Broj postojećih automatskih stanica za praćenje kvaliteta zraka u Općini Centar	1 mjerna stanica Bjelave	[S]
Broj prekoračenja graničnih i tolerantnih vrijednosti SO₂ u 2017. god na mjernoj stanici Bjelave	1	[S]
Broj prekoračenja graničnih i tolerantnih vrijednosti NO₂ u 2017. god na mjernoj stanici Bjelave	1	[S]
Broj dnevnih prekoračenja granične vrijednosti PM₁₀ od dozvoljenog (>50 µgr/m³) u 2017. god na mjernoj stanici Bjelave	70	[S]
Ukupne emisije PM₁₀ čestica u Kantonu Sarajevo	7.823 (t)	[P]

³⁹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 104.

Emisije stakleničkih gasova	Podatak nije dostupan	[P]
Kiselost (pH) padavina u Kantonu Sarajevo	4-8% u ljetnom periodu 12-14% u zimskom periodu	[P]

Pregled pokazatelja u oblasti upravljanja kvalitetom zraka⁴⁰

Emisije u zrak

Dva najznačajnija izvora emisije u zrak su: saobraćaj i individualna ložišta. Problem zagađenja zraka iz individualnih ložišta su neadekvatna konstrukcija ložišta, korištenje nekvalitetnih čvrstih fosilnih energenata i sl. Kada je riječ o zagađenjima iz saobraćaja, dnevno oko 150.000 motornih vozila prođe kroz urbani dio općine Centar.

Emisija kiselih gasova (acidifirajuće supstance)

Indeks zakiseljavanja je parametar koji se ukupna količina tvari procjenjuje koja doprinosi zakiseljavanju zraka. Autori LEAP-a općine Centar navode da „pokazatelj pokazuje trend i ukupne antropogene emisije zakiseljavajućih gasova NOX, NH3 i SO2 izraženih preko procijenjene potencijalne vrijednosti zakiseljavanja.“⁴¹

Podaci za emisiju kiselih gasova nisu dostupni ni za općinu Centar ni KS.

Emisija prekursora ozona

Ukupnu emisiju i trend prekursora prizemnog ozona pokazatelj pokazuje izraženih preko procijenjene potencijalne vrijednosti formiranja prizemnog ozona.

Na osnovu analize sprovedene u KEAP KS, emisija ozon prekursora procentualno iznosi u KS 10,6% emisije u FBiH. Podaci nisu dostupni za općinu Centar.

Emisija primarnih čestica PM2,5 i PM10

Autori LEAP-a općine Centar navode da „pokazatelj prikazuje ukupnu emisiju i trend primarnih suspendovanih čestica manjih od 2,5 i 10 mikrometara i sekundarnih prekursora čestica NOX, NH3 i SO2 izraženih preko procijenjene potencijalne vrijednosti formiranja suspendovanih čestica.“⁴²

⁴⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 104.

⁴¹ Ibidem, str. 105.

⁴² Ibidem, str. 105.

Polutant	Faktor	Emisije (t/god)	CSI za PM10 (t/god)
PM10	1	89	89
NOX	0,88	504	443,52
S02	0,54	109,1	58,91
NH3	0,64	5,3	3,39
Ukupno		594,82	

Tabela proračuna CSI za PM10 (t/god)⁴³

Emisija stakleničkih gasova (GHG)

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ugljen-dioksid (CO₂) je jedan od najznačajnijih stakleničkih gasova, posebno kada se razmatraju posljedice ljudskih aktivnosti. Procjenjuje se da je odgovoran za oko 50% globalnog zagrijavanja. Najznačajniji antropogeni izvori CO₂ su sagorijevanje fosilnih goriva (za proizvodnju električne energije, industriju, saobraćaj, grijanje, itd.), industrijske aktivnosti (proizvodnja čelika, cementa), promjene u korištenju zemljišta i aktivnosti u šumarstvu (u BiH zbog prirasta drvne mase u ovom sektoru postoji negativna emisija – ponor). Tabela prikazuje ukupnu emisiju CO₂ za općinu Centar.“⁴⁴

Kategorija izvora stakleničkih gasova	Ukupne emisije– bez ponora (Gg CO₂e)
Stambeni sektor	60.051
Javni sektor i industrija	60.766
Saobraćaj	211.418
UKUPNO	332.235

Ukupna emisija CO₂ za općinu Centar⁴⁵

Kvalitet zraka

Autori LEAP-a općine Centar navode da „u KS monitoring kvaliteta zraka vrše FHMZ uz pomoć mjernih stanica (u daljem tekstu MS) Bjelave i Ivan Sedlo i ZzJZ KS koristeći MS Otoka, Vijećnica i Ilijaš. Na području Općine Centar monitoring kvaliteta zraka vrši FHMZ zavod putem MS Bjelave. Za općinu Centar je relevantna MS Bjelave, ali se za procjenu

⁴³ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 105.

⁴⁴ Ibidem, str. 105.

⁴⁵ Ibidem, str. 105.

kvaliteta zraka u nizinskim dijelovima općine u obzir uzimaju i rezultati sa MS Otoka i Vijećnica.“⁴⁶

Autori LEAP-a općine Centar navode da „kvalitet zraka se ocjenjuje na osnovu graničnih vrijednosti propisanih odredbama *Pravilnika o načinu vršenja monitoringa kvaliteta zraka i definiranju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta zraka.*“⁴⁷

Polutant	Period prosjeka	Tolerantna vrijednost
SO2	Jedan dan (ne smije se prekoračiti više od 3 puta u kalendarskoj godini)	125 µg/m ³
NO2	Jedan dan	85µg/m ³
PM10	Jedan dan (ne smije se prekoračiti više od 35 puta u kalendarskoj godini)	50 µg/m ³

*Period prosjeka i tolerantna vrijednost polutanata zraka*⁴⁸

Prekoračenje standarda kvalitete zraka

Autori LEAP-a općine Centar navode da „pokazatelj prekoračenja standarda kvaliteta zraka u urbanim područjima, daje prikaz udjela urbane populacije koji je potencijalno izložen zraku sa povećanim koncentracijama određenih polutanata (PM2.5, PM10, NO2, SO2), koje su veće od granične vrijednosti. U nastavku teksta su prikazani rezultati monitoringa kvaliteta zraka za MS Bjelave i MS Vijećnica za period 2016.-2018. te MS Otoka za period 2014.-2018.“⁴⁹

Autori LEAP-a općine Centar također navode da „na MS Bjelave, dnevna prekoračenja tolerantnih vrijednosti SO2 zabilježena su u 2016. (2 dana) i 2017. (1 dan), dok u 2018. godini nisu zabilježena prekoračenja. Na MS Vijećnica, prekoračenje je evidentirano 2017. godine (1 dan). Na MS Otoka, zabilježeno je najveće prekoračenje u odnosu na ostale dvije MS relevantne za općinu Centar i to u 2017. godini (11 dana). Značajno prekoračenje vrijednosti SO2 na ovoj stanici zabilježeno je i 2015. godine sa 7 dana prekoračenja. Prema

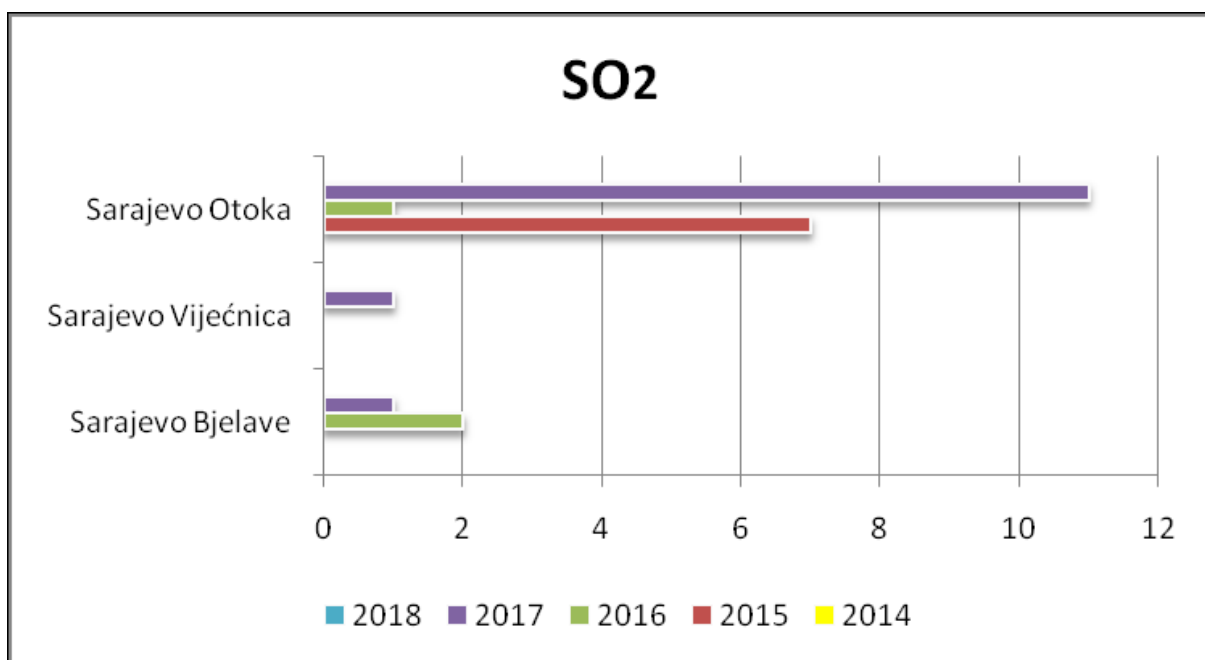
⁴⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 106.

⁴⁷ Ibidem, str. 106.

⁴⁸ Ibidem, str. 106.

⁴⁹ Ibidem, str. 107.

Pravilniku, tolerantna vrijednost za SO₂ se ne smije prekoračiti više od 3 dana u kalendarskoj godini.⁵⁰

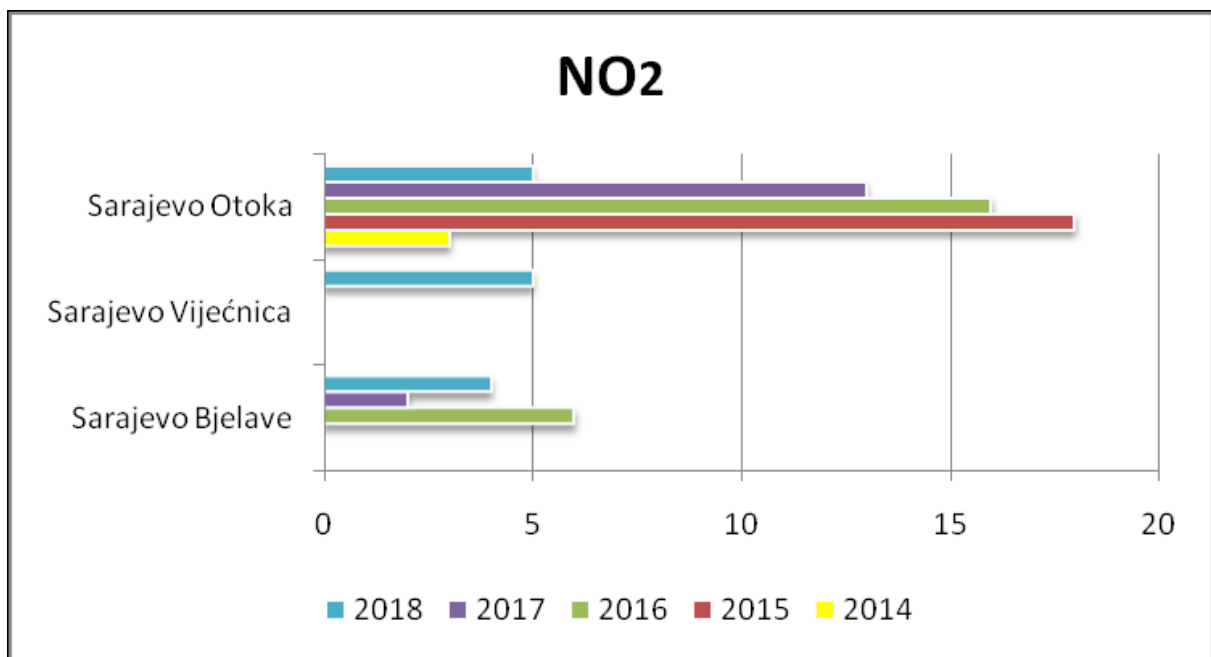
*Broj dnevnih prekoračenja tolerantnih vrijednosti SO₂*⁵¹

Autori LEAP-a općine Centar opet navode da „na MS Bjelave zabilježena su dnevna prekoračenja tolerantnih vrijednosti NO₂ za sve tri godine mjerenja: 2016. (6 dana), 2017. (2 dana) i 2018. (4 dana). Na MS Vijećnica, evidentirano je 5 dana prekoračenja u 2018. godini. Na MS Otoka zabilježena su prekoračenja za period 2014.-2018, pri čemu su najveća prekoračenja zabilježena 2015. (18 dana), 2016. (16 dana) i 2017. godine sa 13 dana prekoračenja . Prema *Pravilniku*, tolerantna vrijednost za NO₂ se ne smije prekoračiti nijedan dan u kalendarskoj godini.“⁵²

⁵⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 107.

⁵¹ Ibidem, str. 107.

⁵² Ibidem, str. 107.

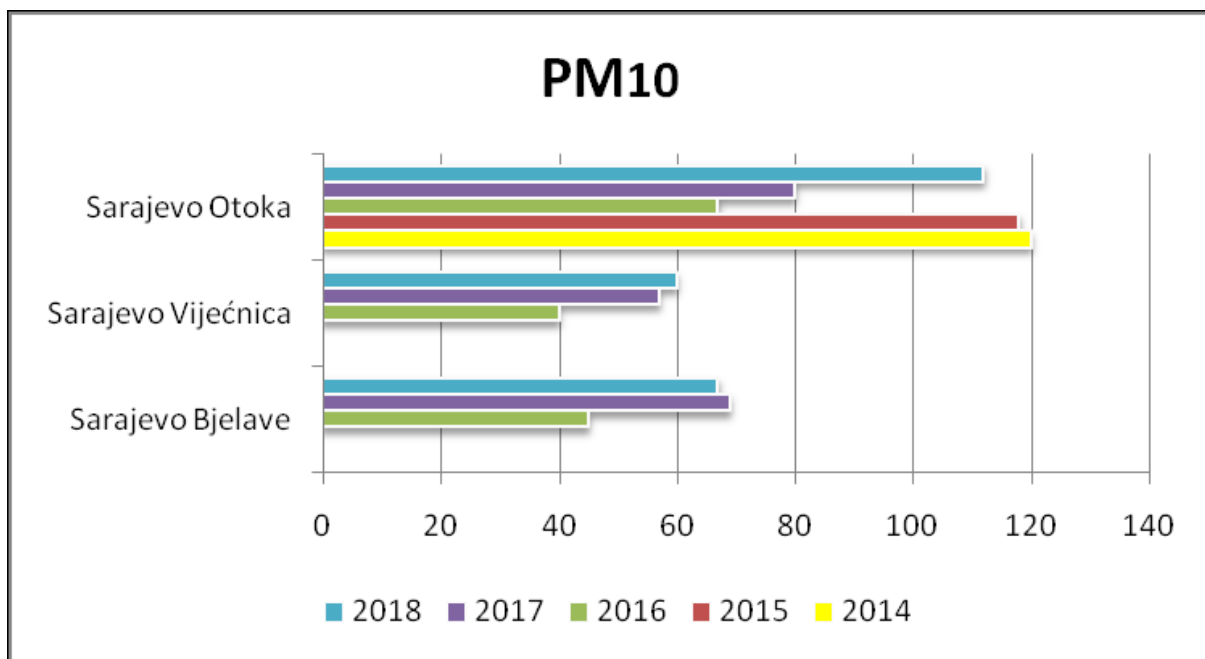

Broj dnevnih prekoračenja tolerantnih vrijednosti NO₂⁵³

Kako navode autori LEAP-a općine Centar da „kada se radi o PM₁₀ česticama, na MS Bjelave zabilježeno je prekoračenje za period 2016.-2018., pri čemu je najveće prekoračenje zabilježeno u 2017. (69 dana). Na MS Vijećnica je zabilježen rastući trend dnevnih prekoračenja za period 2016.-2018., pri čemu je u 2018. zabilježeno najveće prekoračenje (60 dana). Na MS Otoka su zabilježena prekoračenja za period 2014.-2018., a najveće prekoračenje od 120 dana je evidentirano 2014. godine (120 dana). Za sve mjerne stanice u periodu 2016.-2018. zabilježen je trend rasta dnevnog prekoračenja za PM₁₀ čestice. Prema *Pravilniku*, tolerantna vrijednost za PM₁₀ čestice se ne smije prekoračiti više od 35 dana u kalendarskoj godini.“⁵⁴

⁵³ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 108.

⁵⁴ Ibidem, str. 108.

Broj dnevnih prekoračenja tolerantnih vrijednosti PM10⁵⁵

Kisele padavine

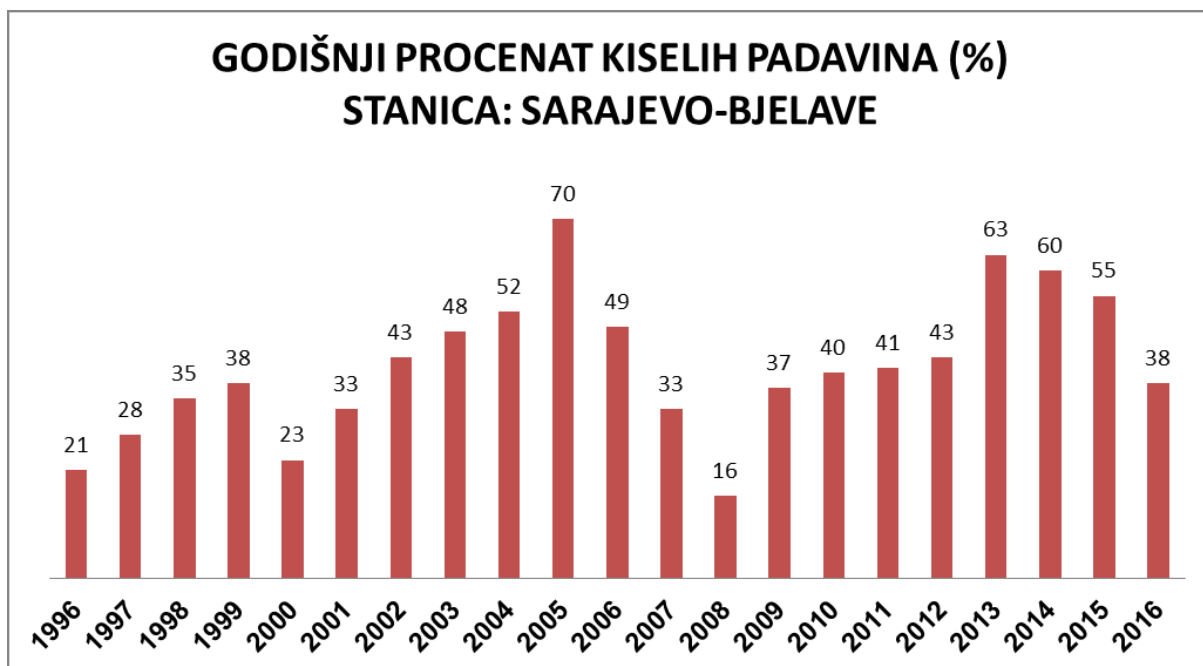
Autori LEAP-a općine Centar navode da „kisele padavine nastaju uslijed hemijskih reakcija aero-polutanata (SO₂, CO₂ i NO₂) s vodom. Vezano za pojavu kiselih padavina u BiH, FHMZ u Sarajevu vrši redovne analize kiselosti padavina. Podaci o pojavi kiselih padavina su redovno dostupni samo za meteorološku stanicu Bjelave.“⁵⁶

Također autori LEAP-a općine Centar navode da „prisustvo SO₂ i NO_x koji formiraju kiseli talog na površini zemlje je dominantno posljedica emitovanja iz Termoelektrane u Kaknju, metalurških postrojenja u Zenici i industrijskih toplana, ali nije beznačajna količina koja se emituje iz lokalnih kotlovnica i ložišta u kojima se spaljuju čvrsta fosilna goriva.“⁵⁷

⁵⁵ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 108.

⁵⁶ Ibidem, str. 108.

⁵⁷ Ibidem, str. 108.

Učestalost pojava kiselih padavina u Sarajevu (MS Bjelave) u periodu 1996.-2016.⁵⁸

Autori LEAP-a općine Centar navode da „uzimajući u obzir zračnu udaljenost Sarajeva, kisele padavine pojavljuju se tokom cijele godine. U ljetnom periodu zabilježeno je 4-8% od ukupnog godišnjeg broja kiselih padavina, a mjeseci sa najučestalijim pojavama kiselih padavina su januar, februar i decembar (12-14%).“⁵⁹

Upravljanje, zaštita i korištenje šumskih ekosistema [S]

Ključni pokazatelji, korišteni za opis trenutnog stanja u općini Centar, s aspekta upravljanja, zaštite i korištenja šumskih ekosistema prikazani su u tabeli.

Pokazatelj	Dostupni podatak	[Tip pokazatelja]
Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta općine Centar	1171,87 ha	[S]
Površina državnih šuma	857,48 ha	[S]
Površina privatnih šuma	314,39 ha	[S]
Šumovitost općine Centar	35,51%	[S]
Ukupna površina šuma po kategorijama	316,12 ha	[S]
Visoke šume	178,57 ha	
Šumski zasadi (kulture)	370,86 ha	
Izdanačke šume	220,15 ha	
	21,76 ha	

⁵⁸ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 109.

⁵⁹ Ibidem, str. 109.

Šibljiaci unutar pojasa šuma Goleti unutar pojasa šuma Neproductivne šume Uzurpacije	16,07 ha	
Drvena zaliha na ukupnoj površini šume Državne šume Privatne šume	m3/ha 57.852,07 26.108,16	[S]
Godišnji zapreminski prirast	110 m3	

Pokazatelj	Dostupni podatak	[Tip pokazatelja]
Državne šume Privatne šume	1.657,482 1.104,023	[S]
Prosječni godišnji etat Državne šume Privatne šume	m3 857 306,05	[S]
Broj doznačenih/posječenih stabala (sanitarni užitak)	28,66 m3	[P]
FSC certifikacija (državne šume)	857,48 ha	[R]
Broj prijava bespravne sječe/krađe drveta	17	[P]
Broj šumskih požara	3	[P]
Broj zasađenih sadnica (pošumljavanje i popunjavanje)	105.240	[R]

Pregled pokazatelja u oblasti šuma i šumskog zemljišta⁶⁰

Površina šumskog zemljišta, vlasništvo i gazdinstvo/upravljanje

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ukupna površina šuma i šumskog zemljišta na području općine Centar iznosi 1171,87 ha ili 35,51% od površine općine. Od toga, u državnom vlasništvu se nalazi 857,48 ha (73,17%) dok je u privatnom vlasništvu 314,39 ha (26,82 %) šume¹⁸⁸. Na slici 27 prikazana je vlasnička struktura šumskog zemljišta u općini Centar.“⁶¹

Također autori LEAP-a općine Centar navode da „gazdovanje šumama i šumskim zemljištem vrši šumsko-privredno područje (u daljem tekstu ŠPP) "Bistričko" na temelju donesene šumsko-privredne osnove (u daljem tekstu ŠPO) sa periodom važenja od 01.01.2015.-30.12.2024. Sve površine državnih šuma i šumskih zemljišta na području općine Centar pripadaju privrednoj jedinici (u daljem tekstu PJ) "Vogošća-Bulozi", izuzev odjela 37

⁶⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 110.

⁶¹ Ibidem, str. 110.

koji pripada privrednoj jedinici "Trebević", koji ima površinu 4,58 ha i pripada gazdinskoj klasi 6205.“⁶²

Šumskim zemljištem i državnim šumama na području KS upravlja Ministarstvo privrede(MP) KS putem Uprave za šumarstvo (UzŠ),a Ministarstvo privrede ugovorom dalje prenosi poslove gospodarenja državnim šumama na Kantonalno javno preduzeće za upravljanje šumama (KJP) Sarajevo-šume d.o.o.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „KJP Sarajevo-šume d.o.o. dobilo je od Vijeća za nadzor šuma(eng. *The Forest Stewardship Council*) FSC certifikat na period od pet godina (2018.-2023.). FSC certifikat je važeći na području KS te između ostalog potvrđuje da se državnim šumama općine Centar odgovorno gospodari kao i da se uspješno provode zakonske odredbe u procesima gospodarenja u oblasti šumarstva.“⁶³

Autori LEAP-a općine Centar navode da „privatnim šumama općine Centar upravljaju njihovi vlasnici u skladu sa *Zakonom o šumama KS*, podzakonskim propisima i odredbama ŠPO. ŠPO za privatne šume na području općine Centar donesena je za period od 01.01.2018.-31.12.2027 godine. Vlasnici privatnih šuma¹⁹⁴ ugovorom prenose obavljanje stručnih poslova UzŠ ili pravnom licu za obavljanje stručnih poslova u privatnim šumama.“⁶⁴

Kategorija šume	Državne šume	Privatne šume
Visoke šume	256,09 ha	60,03 ha
Šumski zasadi (kulture)	178,11 ha	0,46 ha
Izdanačke šume	167,26 ha	203,60 ha
Šibljiaci unutar pojasa šuma	205,06 ha	15,09 ha
Goleti unutar pojasa šuma	21,76* ha	0,00 ha
Neproduktivne šume	13,13 ha	35,21 ha
Uzurpacije	16,07 ha	0,00 ha
Ukupno	857,48 ha	314,39 ha
Ukupna površina šuma i šumskog zemljišta u općini Centar : 1171,87 ha		

*Površine šuma po tipovima, vlasništvu i kategorijama šuma u općini Centar*¹⁹⁵⁶⁵

Autori LEAP-a općine Centar navode da „struktura šuma i šumskog zemljišta nepovoljna je sa aspekta površine koju zauzimaju visoke šume u odnosu na izdanačke šume bez obzira na vlasništvo šume i šumskog zemljišta. Pozitivan aspekt stanja šuma daje podatak

⁶² Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024.,Sarajevo, str. 110.

⁶³ Ibidem, str. 110.

⁶⁴ Ibidem, str. 110.

⁶⁵ Ibidem, str. 113.

o relativno maloj zastupljenosti neproduktivnih goleti i uzurpacija¹⁹⁶ (7,34% od ukupne površine šuma i šumskog zemljišta).“⁶⁶

Vrste drveća koje su dominantne u općini Centar su: crni i bijeli bor, smrča, bukva i hrast kitnjak.

Miniranost područja

Šume i šumsko zemljište na području općine Centar su potpuno raziminirane prema podacima od Centra za uklanjanje mina u Bosni i Hercegovini, tako da se šumsko-privredni radovi mogu obavljati neometano.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „međutim, prema podacima od UzŠ, površina od 4,58 ha na odjelu 37 GJ „Trebević“ prema ŠGO „Bistričko“ vodi se kao minirana (0,14% od ukupne površine općine Centar). Razlika u podacima pokazuje da nivo razmjene informacija između BHMAC i UzŠ nije na zadovoljavajućem nivou kada se radi o miniranosti šumskih područja u općini Centar te da se treba raditi na jačanju saradnje između ove dvije institucije.“⁶⁷

Šumske zalihe i sječa u općini Centar

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ekonomski aspekt prikazivanja stanja šuma, ogleda se u rezultatima analize drvne zalihe šuma, zapreminskog prirasta i etata šuma. Stanje drvnih zaliha iskazano je u krupnom drvetu.“⁶⁸

Autori LEAP-a općine Centar opet navode da „uočljivo je da ukupna drvna zaliha državnih šuma, na području općine Centar iznosi 57.852,07 m³/ha. Od ukupne drvne zalihe, 31,75% čine četinarske vrste, u prvom redu smrča i crni bor, dok 68,20% čine lišćarske vrste.

Ukupni godišnji zapreminski prirast, u državnim šumama općine Centar, iznosi 1.657,482 m³, od čega se 42,58 % odnosi na zapreminski prirast četinarskih vrsta, a 57,41 % je zapreminski prirast lišćarskih vrsta.

Ukupni prosječni godišnji etat, u državnim šumama općine Centar, iznosi 857 m³ od čega većinski dio dolazi od lišćarskih vrsta (74,21%), u prvom redu iz visokih šuma.

⁶⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 113.

⁶⁷ Ibidem, str. 114.

⁶⁸ Ibidem, str. 115.

Prema podacima o šumskim zasadima (kulturama) u državnim šumama na području općine Centar uočava se značajan pomak u prirastu četinarskih vrsta (684,525 m³) u odnosu na protekle periode.“⁶⁹

Zdravlje šuma, zaštita i pošumljavanje

Autori LEAP-a općine Centar navode da „šumski ekosistemi na području općine Centar izloženi su stalnim negativnim utjecajima različitih biotskih i abiotskih faktora. Prirodne, elementarne nepogode dovode do višestrukih negativnih posljedica koje se najviše ogledaju u znatnom broju preloma i izvala stabala, sušenja i slično te takva drvena masa predstavlja potencijalni izvor napada štetočina i biljnih bolesti. Da bi se uklonila izvaljena, prelomljena, suha, zaražena i bolesna stabla, kao preventivna mjera borbe protiv prenamnoženja insekata i poboljšanja zdravstvenog stanja šuma, vrši se doznaka sanitarnih užitaka.“⁷⁰

Autori LEAP-a općine Centar navode da „na šumskom području kojim gazduju KJP Sarajevo-šume d.o.o, redovno se vrši doznaka, sječa i uklanjanje sanitarnih užitaka te je sam obim sanitarnih sječa na području KS pa tako i općine Centar u okviru prihvatljive količine i nema zabrinjavajući karakter.“⁷¹

Šumski požari

Autori LEAP-a općine Centar navode da „na području općine Centar nisu zabilježeni šumski požari u periodu od 2015.-2018. godine. U toku 2014. godine registrovana su ukupno tri šumska požara, u državnim šumama, na području PJ "Vogošća-Bulozi". Na lokalitetu Barice izvršena je prijava za dva šumska požara gdje je zabilježena ukupna opožarena površina od 2,02 ha, a procijenjena šteta iznosila je 4,040 KM. Na lokalitetu Uževica opožarena površina iznosila je 1,00 ha, a procijenjena šteta iznosila je 2,000 KM. U privatnim šumama nisu registrovani požari u periodu od 2014.-2018. godine²²³ U skladu sa navedenim

⁶⁹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 115.

⁷⁰ Ibidem, str. 116.

⁷¹ Ibidem, str. 117.

podacima izvodi se zaključak da općina Centar ne spada u visoko rizična područja s aspekta šumskih požara.“⁷²

Također autori LEAP-a općine Centar navode da „prema podacima od KJP Sarajevo-šume d.o.o., na području općine Centar kao glavni šumski put koristi se dionica puta Nahorevo-Crepoljsko dužine 2832 metra. Kategorija ovog puta je makadam.“⁷³

Autori LEAP-a općine Centar navode da „dva puta se koriste kao protivožarni, a radi se o putu Nahorevo dužine 700 metara i putu Lovačka kuća-Uževice-Perački potok dužine 1600 metara.“⁷⁴

Javno zdravlje

Organizacija zdravstva

Dom zdravlja Centar u Vrazovoj ulici je organizaciona jedinica koja pruža djelatnost primarne zdravstvene zaštite u općini Centar. Pored toga postoji još 13 lokaliteta. U opštini Centar se nalazi osam apoteka, devet lokaliteta za zdravstvenu zaštitu radnika i sjedište sa službama Centra za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva. Na području ove općine se nalazi i sve tri bolničke institucije u Sarajevu: Kantonalna psihijatrijska bolnica, Klinički Centar Univerziteta Sarajevo i Državna bolnica Sarajevo. Također, na području općine nalazi se 60 privatnih stomatoloških ordinacija, 49 privatnih zdravstvenih ambulanti, 26 apoteka i 15 prodavnica medicinskih pomagala.

Monitoring rizika faktora i rezultati praćenja

Voda

Autori LEAP-a općine Centar navode da „kako je i prikazano u poglavlju *Vodni resursi*, kvalitet vode u javnom sistemu vodosnabdijevanja na području općine Centar za period 2014.-2018. godina odgovara *Pravilniku o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće*. Kada se radi o lokalnim vodovodima, konstatovano je da izvorišta Mrkovići, Nahorevo stijene i Kokorevac predstavljaju rizik za zdravlje stanovnika te su u skladu s tim poduzete određene preventivne mjere.

⁷² Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 118.

⁷³ Ibidem, str. 118.

⁷⁴ Ibidem, str. 119.

Osim ZzJZ KS i KJKP ViK koji vrše redovne kontrole vode za piće, Zavod za javno zdravstvo FBiH (u daljem tekstu ZzJZ FBiH) provodi monitoring radioaktivnosti u cilju utvrđivanja prisustva radionuklida u vodi za piće. Lokacija uzorkovanja vode za piće za period 2014.-2018. je naselje Višnjik (Koševska 8 do 2015. godine i Tahtali sokak 17 od 2015. godine). Rezultati monitoringa nisu pokazala prekoračenje graničnih vrijednosti koje bi ukazalo na kontaminaciju radionuklidima.

Na osnovu prethodno navedenog, može se zaključiti da voda u javnom vodovodnom sistemu ne predstavlja rizik po zdravlje stanovnika općine Centar, dok lokalni vodovodi mogu ugroziti zdravlje stanovnika ukoliko se ne bude vršio stalni monitoring i poštovale propisane mjere.“⁷⁵

Zrak

Autori LEAP-a općine Centar navode da „na osnovu predstavljenih rezultata monitoringa kvaliteta zraka u općini Centar u poglavlju *Upravljanje kvalitetom zraka*, moguće je izvesti sljedeće zaključke:

- Koncentracije SO₂ u zraku ne predstavljaju značajan rizik po zdravlje stanovnika općine Centar budući da nije došlo do prekoračenja tolerantne vrijednosti više od 3 puta u jednoj godini na MS Bjelave niti na MS Vijećnica. Do prekoračenja je došlo na MS Otoka u 2017. godini. U 2018. godini nije zabilježeno prekoračenje niti na jednoj od 3 MS relevantne za općinu Centar.
- Kada se radi o NO₂, na MS Bjelave su evidentirana prekoračenja za sve tri godine posmatranja, dok je za MS Vijećnica evidentirano prekoračenje u 2018. Na MS Otoka su evidentirana najveća prekoračenja, što ukazuje na ugrožen kvalitet zraka u nizinskim dijelovima općine Centar. Prisustvo NO₂ u zraku može imati ulogu kod razvoja astme, bronhijalnih simptoma, upale pluća te smanjenje funkcije pluća.
- Koncentracije PM₁₀ čestica u zraku također predstavljaju značajan rizik za zdravlje stanovnika općine Centar, budući da je na sve tri mjerne stanice²⁴⁶

⁷⁵ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 130.

zabilježen značajan broj dnevnih prekoračenja sa tendencijom rasta u posljednje tri godine. PM10 čestice prodiru duboko u pluća i na taj način mnoge hemikalije opasne po ljudsko zdravlje se prenose do unutrašnjih organa, uzrokujući niz oboljenja uključujući rak, moždani udar, bolesti srca i bolesti organa za disanje.“⁷⁶

Na području općine Centar ZzJZ KS i FHMZ osim monitoringa kvaliteta zraka koje vrše, ZzJZ FBiH vrši i kontinuirano uzorkovanje aerosola iz zraka te se u uzorcima vrši mjerenje aktivnosti radionuklida.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „rezultati mjerenja aktivnosti radionuklida se nalaze u granicama očekivanih vrijednosti. Izuzetno, mjerenje aerosola u zraku u periodu septembar 2017. godine su pokazala prisutnost rutenija (Ru), koji je vještački radionuklid, nije prisutan u zraku i pokazuje kontaminaciju. Kontaminacija je prekograničnog porijekla ali zvanično nijedna država nije priznala vandredni događaj. Nivo kontaminacije nije doprinio značajnom povećanju ekspozicije u skladu sa Pravilnikom i zaštiti od zračenja kod profesionalne ekspozicije i ekspozicije stanovništva²⁴⁸ te nisu zahtijevane mjere zaštite.“⁷⁷

Autori LEAP-a općine Centar također navode da „kada se radi o biljnim alergenima, na području općine Centar ne postoji mjerna stanica za kvalitativno-kvantitativnu analizu polena te podaci o koncentraciji alergena polena nisu dostupni. Mjerne stanice se nalaze na lokalitetu Pofalići i Stari Grad na udaljenosti od cca 1,5 km od područja općine Centar. Izvještaje o kvalitativno-kvantitativnoj analizi polena drvenastih vrsta, trava i korova za svaki mjesec priprema Centar za ekologiju i prirodne resurse „Akademik Sulejman Redžić“. Širok areal zastupljenosti u BiH ima *Ambrosia artemisiifolia* (ambrozija), alohtona biljna vrsta koja posjeduje alergena svojstva koja neminovno utiču na zdravlje ljudi. Uvidom u digitalni katastar staništa ambrozije koji održava JP Bosanskohercegovačke šume, na području općine Centar nisu evidentirane površine sa prisustvom ambrozije. Razlog tome leži u činjenici da općina Centar bilježi gušću nasljenost, veći broj privatnih parcela na kojima se održava

⁷⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 130.

⁷⁷ Ibidem, str. 131.

zelenilo, bolje održavanje javnih zelenih površina u smislu košenja i sadnje te manji broj poljoprivrednih površina koje mogu biti kontaminirane sjemenom ambrozije.“⁷⁸

Autori LEAP-a općine Centar navode da „bitno je napomenuti da se putem web servera koji je u funkciji od 2011. godine vrši prikupljanje podataka o kvaliteti zraka sa automatskih stanica (kantonalnih i federalnih). Sva aktuelna događanja (analizator u kvaru, obavještenje građanima o posebnim mjerama ili stepenu zagađenosti, mjerama predostrožnosti u cilju zaštite zdravlja ljudi, naročito ugroženih populacija itd.) unose se na web stranicu <http://kvalitetzraka.ba/> da bi se građanima pružile sve blagovremene informacije.“⁷⁹

Tlo

Autori LEAP-a općine Centar navode da „ZzJZ FBiH u okviru monitoringa radioaktivnosti životne sredine u FBiH od 2004. godine, prati sadržaj i aktivnosti radionuklida u uzorcima zemlje u KS. U uzorcima neobradive zemlje vrši se mjerenje aktivnosti radionuklida gamaspektrometrijskom metodom. Neobradiva zemlja se uzorkuje dva puta godišnje i to na lokaciji općine Centar (GPS koordinate: x=43,8653, y=18,41525). Jedini dostupan izvještaj jeste za 2013. godinu i nalazi se na web stranici ZzJZ FBiH. Rezultati mjerenja se nalaze u granicama očekivanih vrijednosti. Najveći udio ima jonizirajuće zračenje radionuklida prirodnog porijekla, odnosno kosmičkog zračenja i zračenja tla, dok je doprinos radionuklida vještačkog porijekla praktično zanemariv.“⁸⁰

Procjena rizika

Autori LEAP-a općine Centar navode da „na osnovu procijenjenog stanja koji je dat u dokumentu *Procjena ugroženosti od prirodnih i drugih nesreća za područje općine Centar*²⁶⁷ utvrđeno je da sljedeće vrste opasnosti mogu imati karakter prirodnih, tehničko – tehnoloških ili drugih nesreća: potresi, požari, obilne sniježne padavine i snježni nanosi, odronjavanje i klizanje zemljišta, gasni sistem, nesreće u cestovnom, željezničkom i zračnom prometu, epidemije zaraznih bolesti, skladištenje opasnih materija itd. Ove pojave na različit

⁷⁸ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 131.

Ibidem, str. 131.

Ibidem, str. 131.

način i sa različitim intenzitetom, dimenzijama i posljedicama mogu ugroziti ljude i materijalna dobra na području općine Centar.“⁸¹

Izrazito i krajnje nezadovoljavajuća je svijest lokalnog stanovništva o rizicima i jačini faktora koji mogu izazvati eventualne prirodne nesreće.

Autori LEAP-a općine Centar navode da „sprovođenje preventivnih mjera zaštite i spašavanja na području općine Centar je zadovoljavajuće i ogleda se u prvom redu u dosljednoj primjeni tehničkih i drugih mjera kojima se obezbjeđuje sigurnost i dugotrajnost konstrukcije, uređaja i opreme pri izgradnji objekata, mjera zaštite od požara, mjera za sprečavanje pojave zaraznih bolesti, određenih mjera kao što su: drenaža terena, izrada potpornih zidova u cilju sprečavanja pojave klizišta, ispravnosti saobraćajne signalizacije i redovnog održavanja saobraćajnica, pravilnog uskladištavanja naftnih derivata te primjeni popisa za zaštitu od gasa.“⁸²

⁸¹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 137.

⁸² Ibidem, str. 137.

6. AKCIONI PLAN

Energetski kapaciteti na području općine prilikom planiranja izgradnje novih objekata se ne uzimaju u obzir.

Posljedica nedostatka strateških dokumenata na višim nivoima (BiH i FBiH) je nepostojanje strategije razvoja energetike Kantona Sarajevo za narednih 10-15 godina, koje bi stvorilo podlogu za planiranje korištenja energije na području općine.

Nedovoljan udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji – većinom ogrjevno drvo koje na odgovarajući način se ne koristi – uzrok nastanka povećanje koncentracije čvrstih čestica.

Akcionni plan – Energetika

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
ENERGETIKA								
Strateški cilj A.1 Planska izgradnja energetskih postrojenja								
Operativni cilj A.1.1 Uključivanje postojećih energetskih izvora u planiranje izgradnje novih								
A.1.1.1	Na osnovu izrade Studije o porijeklu emisija u KS (prema KEAP KS) i bilansa emisija za općinu Centar iz Registra emisija KS za 2010. izraditi dinamički	Općina Centar	2020.–2022.	200.000,00	Budžet Općine Centar	Uspostavljen registar energetskih postrojenja na području Općine	Nedovoljan kvalitet raspoloživih podataka, Nedovoljna finansijska sredstva	Saradnja sa Kantonalnim ministarstvom, statistikom i angažman stručnjaka s neophodnim znanjem i iskustvom

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
bilans/registar emisija za područje općine koji će se redovno ažurirati/veza KEAP KS 3.1.1.1								
Strateški cilj A.2 Povećanje udjela obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji energije za 15%								
Operativni cilj A.2.1 Kreirati finansijske mehanizme za subvencioniranje prelaska na OIE								
A.2.1.1	U okviru aktivnosti izgradnje postrojenja na drvenu biomasu u sastavu KJKP Toplane Sarajevo, kontinuirano provoditi javne kampanje o značaju obnovljivih izvora energije i podsticati utopljanje objekata /veza KEAP KS	Općina Centar KJKP Toplane Sarajevo	2020.–2022.	90.000,00	Budžet Općine Centar	Svijest stanovništva o značaju obnovljivih izvora energije povećana	Nedostatak znanja i svijesti o ovoj problematici	Educiranje stanovništva

	3.3.3.1							
A.2.1.2	U okviru projekta za povećanje energetske efikasnosti i smanjenje polutanata u javnim objektima KS, kreirati podsticajne šeme za prelazak sa ekološki nepovoljnih goriva na OIE /veza KEAP KS 3.3.2.4	Općina Centar MPUGiZO KS FZZZO FBiH	2020.-2024.	50.000,00	Budžet Općine Centar Budžet MPUGiZO KS FZZZO FBiH	Osigurane podsticajne šeme prelazak sa ekološki nepovoljnih goriva na OIE	Nedostatak finansijskih sredstava, Nepostojanje stručnih kapaciteta u Općini sa dovoljnim iskustvom za samostalnu realizaciju	Saradnja sa MPUGiZO KS i FZZZO i angažman stručnjaka s neophodnim znanjem i iskustvom
Strateški cilj A.3 Doprinijeti razvoju nove i povećati stopu korištenja postojeće gasovodne mreže u općini Centar								
Operativni cilj A.3.1 Uvesti finansijske i administrativne olakšice za korisnike prirodnog gasa								
A.3.1.1	Podsticati građane da koriste ekološki povoljan energent – prirodni gas kroz osiguranje subvencija Podstaknuti velike potrošače sa vlastitim kotlovnica da koriste prirodni gas kroz osiguranje subvencija (objekti Izvršnog vijeća, Sindikata, Poreske uprave, bivšeg sjedišta Vlade FBiH/SDP, škole, obdaništa i fakulteti)	Općina Centar	2020.–2022.	300.000,00	Budžet Općine Centar	Povećan broj korisnika prirodnog gasa Povećan broj velikih potrošača koji koriste prirodni gas	-	-
A.3.2.1	Razmotriti ubrzavanje određenih administrativnih procedura, reduciranje	Općina Centar	2020.	-	-	Povećan broj korisnika prirodnog gasa	-	-

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
iznosa naknade za izdavanje dozvola za gradnju ili upotrebni dozvola i sl. za buduće korisnike prirodnog gasa								
A.3.2.2	Prilikom izdavanja Urbanističkih saglasnosti i Odobrenja za građenje objekata, definisati	Općina Centar	2020.	-	-	Povećan broj korisnika prirodnog gasa	-	-

	uslove za korištenje energenata za zagrijavanje, dajući prednost prirodnom gasu u za područja u kojima je gasifikacija provedena ili je u planu							
A.3.2.3	Prilikom projektovanja i izdavanje odobrenja za izgradnju objekata kolektivnog stanovanja, uzeti u obzir minimalne tehničke uslove koji moraju biti zadovoljeni sa aspekta zaštite od požara i eksplozije Prilikom pregleda i ovjere mašinskih i građevinskih projekata predviđenih za upotrebu prirodnog gasa, obratiti pažnju na uslove propisane u relevantnim zakonima i pravilnicima kako bi se izbjegli problemi kod priključenja objekata kolektivnog stanovanja na gasovodnu mrežu	Općina Centar	2020.	-	-	Izbjegnuti problemi priključenja objekata kolektivnog stanovanja na gasovodnu mrežu Povećan broj objekata kolektivnog stanovanja priključenih na gasovodnu mrežu		

Akcioni plan – energetika ⁸³

Akcioni plan – upravljanje prostorom

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva [KM]	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
UPRAVLJANJE PROSTOROM								
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva [KM]	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
Strateški cilj B.1 Pokrivenost planskom dokumentacijom								
Operativni cilj B.1.1 Izrada prostorno- planske dokumentacije (UP i RP) i prateće projektne dokumentacije								

⁸³ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 165.-167.

B.1.1.1	<p>Izrada planske dokumentacije prostornog uređenja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmjene i dopune RP Koševo, lokalite Vrtovi Sunca - Izmjene i dopune RP RZC Pionirska dolina - Izmjene i dopune RP Poslovna zona Šip - Izmjene i dopune RP Zetra - Izmjene i dopune RP Podgaj Tekija B1 i B3 - Izmjene i dopune RP Jagomir I i II -RP Memorijalni centar Mala kula - Izmjena i dopuna RP-a Gradski centar Marijin Dvor - kvadrant A Izmjena i dopuna RP-a Gradski centar Marijin Dvor – kvadrant B -Izmjena i dopuna RP-a Gradski centar Marijin Dvor - kvadrant D (Hastahana) - RP Soukbunar - RP Kromolj, RP Poljine, RP Slatina, RP Nahorevo – kako bi se omogućila legalizacija objekata koji bi se priključili na gasnu mrežu - UP Nahorevska brda - UP Nahorevska ulica - početna stanica žičare Barice - Izmjena i 	Općina Centar, Zavod za planiranje razvoja KS	2019.- 2021.	600.000,00	Budžet Općine Centar, Privatni kapital investitora	Pripremljena dokumentacija	-	-
---------	--	---	--------------	------------	--	----------------------------	---	---

	dopuna UP Kvadrant Sirano - Pozorište mladih - UP Pošta - Sud - UP Jugobanka - UP Vranjače - UP pasaž Vranica /veza Strateški plan općine Centar							
--	--	--	--	--	--	--	--	--

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva [KM]	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
C.1.1.1.1.								
B.1.1.2	Priprema projektne dokumentacije, studija, konkursa za kapitalne urbanističke projekte/veza Strateški plan općine Centar C.1.1.2.1.	Općina Centar	2019.-2021.	723.000,00	Budžet Općine Centar	Pripremljena dokumentacija	-	-
B.1.1.3	Izrada Plana regeneracije urbanog jezgra općine Centar i implementacija/veza za Strateški plan općine Centar C.1.2.1.2.	Općina Centar; Zavod za planiranje razvoja KS; Komisija za nacionalne spomenike, nadležna Ministarstva KS, Udruženja građana	2019.-2020.	-	Budžet Općine Centar, Program javnih investicija Kantona Sarajevo i/ili Federacije BiH, Privatni kapital, Domaći/inostrani Fondovi EU i drugih domaćih i međunarodnih organizacija i institucija	Izrađen i implementiran Plan regeneracije	-	-
Operativni cilj B 1.2 Sprječavanje bespravne gradnje								
B.1.2.1	Rušenje i uklanjanje bespravno izgrađenih objekata na području Općine/veza Strateški plan općine Centar C.1.4.1.1.	Općina Centar	2020.-2023.	391.655,00	Budžet Općine Centar	Bespravno izgrađeni i ruševni objekti na području općine uklonjeni	-	-
B.1.2.2	Uspostavljanje informacionog sistema za praćenje izgradnje objekata na području Općine/veza Strateški plan općine Centar C.1.4.1.2.	Općina Centar (Služba za inspeksijske poslove, Služba za prostorno uređenje, Služba za informatiku	2020.-2023.	100.000,00	Budžet Općine Centar	Uspostavljen informacioni sistem	-	-

)						
Operativni cilj B.1.3 Sanacija klizišta na području općine Centar								
B.1.3.1	Sanacija klizišta na području Općine Centar/veza Strateški plan općine Centar C.2.5.1.1.	Općina Centar, Zavod za izgradnju KS, mjesne zajednice	2019.-2021.	3.489.358,00	Budžet Općine Centar, Program javnih investicija Kantona Sarajevo i/ili Federacije BiH	Broj lokacija klizišta	-	-
B.1.3.2	Praćenje nesaniranih klizišta na području općine Centar/veza	Općina Centar, Zavod za	2019.-2021.	850.000,00	Budžet Općine Centar	Broj lokacija klizišta		

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva [KM]	Izvor sredstva	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
Strateški plan općine Centar C.2.5.1.2. izgradnju KS								
B.1.3.3	Podržati izradu programa sanacije i uređenja degradiranog zemljišta, napuštenih deponija čvrstog otpada/veza KEAP KS 4.2.1.1.	MPUGiZ O KS Općina Centar	2020.-2021.	150.000,00	Budžeti KS i općina	Projektna dokumentacija kao podrška prostornom planiranju i zaštiti životne sredine i zdravlja ljudi	Nepostajanje modela sufinansiranja od strane resornih ministarstava i općina	Definisati model finansiranja/sufinansiranja
Strateški cilj B.2 Zaštita i uređenje okoliša								
Operativni cilj B.2.1 Podrška izgradnji i uređenju javnih i privatnih površina na području općine Centar								
B.2.1.1	Izgradnja i uređenje manjih javnih površina, ciciban igrališta i sportskih ploha/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.1.	Općina Centar, KJKP Park, MZ	2019.-2021.	2.098.000,00	Budžet Općine Centar	Izgrađena ciciban igrališta i sportske plohe, javne površine uređene	-	-
B.2.1.2	Izgradnja i uređenje parka Betanija-Jezero/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.2.	Općina Centar, KJKP Park	2019.-2021.	230.000,00	Budžet Općine Centar	Izgrađen i uređen park Betanija-Jezero	-	-
B.2.1.3	Izrada projekta sađenja 5.000 stabala i hortikulturnog uređenja parkova, aleja i prostora oko stambenih objekata na području općine Centar u skladu sa planskom dokumentacijom/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.3.	Općina Centar, Šumarski fakultet, KJKP Park, Ministarstvo prostornog uređenja, gradnje i zaštite okoliša KS	2019.-2021.	3.000,00	Budžet Općine Centar	Izrađen projekat	-	-
B.2.1.4	Planska dodjela 5.000 sadnica stabala i 20.000 sadnica cvijeća građanima za uređenje privatnih bašti, avlija i balkona	Općina Centar, MZ	2019.-2021.	15.000,00	Budžet Općine Centar	Dodijeljeno 5.000 sadnica stabala i 20.000 sadnica cvijeća građanima	-	-

	općine Centar/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.4.							
B.2.1.5	Infrastrukturno uređenje RP Šip (uređenje i izgradnja saobraćajnica sa infrastrukturom)/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.5.	Općina Centar, Zavod za izgradnju KS-a	2019.-2021.	3.257.736,00	Budžet Općine Centar	Broj saobraćajnica	-	-
B.2.1.6	Uklanjanje ruševnih objekata koji ugrožavaju sigurnost	Općina Centar	2019.-2021.	190.000,00	Budžet Općine Centar	Broj objekata	-	-

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva [KM]	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
građana/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.6.								
B.2.1.7	Podrška očuvanju parka Arboretum/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.7.	Općina Centar	2019.-2021.	40.000,00	Budžet Općine Centar	Očuvan park Arboretum	-	-
B.2.1.8	Uređenje i opremanje javnih prostora (postavljanje javnih satova, znaka - olimpijskih krugova)/veza Strateški plan općine Centar C.2.6.1.8.	Općina Centar	2019.-2021.	41.000,00	Budžet Općine Centar	Uređeni i opremljeni javni prostori na području općine	-	-
B.2.1.9	Izrada digitalnog katastra bespravno izgrađenih objekata na području općine Centar	MPUGiZO KS ZzPR KS Općina Centar	2020.-2022.	150.000,00	Budžet KS	Usvojeni Regulatorni planovi	-	-
B.2.1.10	Uspostava web portala o stanju javnih zelenih površina na području općine Centar	ZzPR KS MPUGiZO KS Općina Centar	2020.-2021.	150.000,00	Budžet KS	Uspostavljen web portal, broj podataka na portalu		Kontinuirano informisanje i jačanje kapaciteta općine Centar i resornih ministarstava o zelenim površinama
Strateški cilj B.3 Preventivno djelovanje na smanjenju rizika od požara na otvorenom i zatvorenom prostoru								
Operativni cilj B.3.1 – Sufinansiranje nabavke protivpožarnih aparata u objektima kolektivnog stanovanja								
B.3.1.1	Nabavka PPZ aparata za objekte kolektivnog stanovanja na području općine Centar	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice i upravitelji zgrada sa područja općine Centar	2020. – 2022.	150.000,00	Namjenska sredstva CZ - Posebna naknada za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća i sredstva građana	Broj opremljenih zgrada sa ppz aparatima	Nezaineresiranost upravitelja i građana za realizaciju ovakvih projekata	Razgovori sa upraviteljima i podsjećanje istih na zakonske obaveze

B.3.1.2	Sufinansiranje sanacije najprioritetnijih vanjskih hidranata na području općine Centar u saradnji sa KJKP ViK	KJKP ViK i Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice	2020. – 2021.	60.000,00	Namjenska sredstva CZ - Posebna naknada za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća i sredstva KJKP ViK	Broj saniranih vanjskih hidranata	Nezaineresiranost KJKP ViK za realizaciju ovog projekta	Razgovori sa nadležnim licima iz KJKP ViK i podsjećanje istih na zakonske obaveze
---------	---	---	---------------	-----------	--	-----------------------------------	---	---

Akcioni plan – upravljanje prostorom⁸⁴

Akcioni plan – Upravljanje otpadom

Nedostatak zakonske regulative i pravnih akata za upravljanje pojedinim vrstama otpada kao što su: građevinski otpad, animalni otpad, azbest, otpadna ulja, otpadne gume i vozila. Zbog navedenog je nemoguće pratiti količinu uvezenog ili proizvedenog otpada ove vrste kao ni koliko je reciklirano i odloženo. Za navedene vrste otpada nije uspostavljen sistem produžene odgovornosti proizvođača, pa je i to nedostatak.

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
UPRAVLJANJE OTPADOM								
Strateški cilj C.1. Smanjenje rizika po okoliš i zdravlje ljudi i uspostava prioritetne infrastrukture za integralno upravljanje otpadom								
Operativni cilj C.1.1 Ukloniti divlje deponije i sanirati područja na kojima su se nalazile								
C.1.1.1	Precizno geolociranje svih divljih deponija na području općine Centar/veza KEAP KS 1.2.1.	Općina Centar MPUGiZOK S MKPiIKS i MZ	2020.	500,00 KM	Budžet KS i Općine Centar	Identifikacija i lociranje svih divljih deponija na području KS	-	-
C.1.1.2	Uklanjanje svih divljih deponija na javnim površinama i u napuštenim objektima, sanacija površina sa kojih su uklonjene odmah nakon njihove identifikacije /veza KEAP KS 1.2.2.	Općina Centar MPUGiZOK S MKPiIKS, MZ i KJKP Rad	2020. - 2024.	prosječno 4.500,00 KM/ deponiji	Budžet KS i Općine Centar	Poznat broj očišćenih lokacija Čiste površine u blizini postojećih kontejnera, napuštenih objekata i kraj vodotoka Postavljena fizička zapreka na stambene objekte koji su napušteni i devastirani	Neodgovorno ponašanje nesavjesnih građana, privrednih subjekata i nedostatak infrastrukture za posebne kategorije otpada	Educiranje stanovništva, izgradnja zelenih otoka i reciklažna dvorišta u općini
C.1.1.3	Obilježiti i preurediti lokacije očišćenih divljih deponija radi prevencije	Općina Centar MPUGiZOK S MKPiIKS, MZ i KJKP	2020. - 2024.	prosječno 100 KM/ deponiji za obilježavanje	Budžet KS i Općine Centar	Postavljene table obavještenja, napravljene od prirodnih materijala, na	-	-

⁸⁴ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 167.-171.

	stvaranja novih deponija na istim mjestima i poticanje stanovništva na odgovornije ponašanje (npr. sadnja biljnog materijala, kreiranje parkovske površine sa klupama, informativne table i video nadzor/simulacija video nadzora, itd.)	Rad				svim očišćenim lokacijama Postavljen video nadzor i/ili simulacija video nadzora Smanjen broj divljih deponija i količine otpada		
Operativni cilj C.1.2 Unaprijediti i koristiti kapacitete za adekvatno zbrinjavanje posebnih kategorija otpada								
C.1.2.1	Unaprijediti i koristiti sistem prikupljanja posebnih kategorija u općinskim reciklažnim dvorištima prema konceptu utvrđenom u <i>Elaboratu o lokacijama reciklažnih dvorišta, niša i zelenih otoka u svim općinama Kantona Sarajevo</i> , sa	Općina Centar KJKP Rad MKPiI KS MPUGiZO KS	prema dinamičnom predviđenom Planom	-	-	Prestanak odlaganja kabastog otpada na javnim površinama i u napuštenim objektima	Nepostojanje zakonske regulative za kabasti otpad	Usvojiti odgovarajuće Pravilnike o upravljanju i prikupljanju kabastog otpada
lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom								
C.1.2.2	Nabavka posebnog vozila za kabasti otpad koje će biti predato KJKP Rad na upravljanje za potrebe odvoza kabastog otpada sa teritorije općine Centar/veza KEAP KS 1.6.1	Općina Centar	2021.	200.000	Budžet Općine Centar	Nabavljeno vozilo i predato KJKP Rad na korištenje	Nedostatak finansijskih sredstava u budžetu	Adekvatno i pravovremeno planiranje
Operativni cilj C.1.3 Uspostaviti kapacitete za iskorištavanje biorazgradivog otpada								
C.1.3.1	Poticati kućno kompostiranje u rubnim područjima općine Centar gdje je stanovanje većinom u individualnim domaćinstvima, putem edukacije o mogućnostima i načinima te dodjelu besplatnih kompostera u svrhu buđenja volje i motivacije kod građana/-ki/veza KEAP KS 1.5.1.	Općina Centar MPUGiZO KS KJKP Rad Nevladine organizacije	2020.-2024.	5.000,00	Općina Centar-RELOA D projekt edukacije	15% manje biorazgradivog otpada iz komunalnog otpada kojeg stanovništvo odlaže u kante/kontejnere ili spaljuje na otvorenom Broj dodijeljenih besplatnih kompostera	Nedostatak volje, motivacije i svijesti kod stanovništva u općini	Provoditi edukativne i EKO kampanje

Operativni cilj C.1.4 Uspostaviti kapacitete za zbrinjavanje miješanog komunalnog otpada								
C.1.4.1	Podjela kanti i kontejnera za miješani komunalni otpad na lokacijama utvrđenim Elaboratom i tehničkim smjericama za razvoj infrastrukture za otpad	Općina Centar	2020.-2024.	160.000,00	Budžet Općine Centar	Smanjen broj divljih deponija Veća pokrivenost područja općine infrastrukturom za miješani komunalni otpad	Nedostatak finansijskih sredstava	Inicijativa od strane mjesnih zajednica prema nadležnim organima u Općini za nabavku komunalne infrastrukture
lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom								
C.1.2.2	Nabavka posebnog vozila za kabasti otpad koje će biti predato KJKP Rad na upravljanje za potrebe odvoza kabastog otpada sa teritorije općine Centar/veza KEAP KS 1.6.1	Općina Centar	2021.	200.000	Budžet Općine Centar	Nabavljeno vozilo i predato KJKP Rad na korištenje	Nedostatak finansijskih sredstava u budžetu	Adekvatno i pravovremeno planiranje
Operativni cilj C.1.3 Uspostaviti kapacitete za iskorištavanje biorazgradivog otpada								
C.1.3.1	Poticati kućno kompostiranje u rubnim područjima općine Centar gdje je stanovanje većinom u individualnim domaćinstvima, putem edukacije o mogućnostima i načinima te dodjelu besplatnih kompostera u svrhu buđenja volje i motivacije kod građana/-ki/veza KEAP KS 1.5.1.	Općina Centar MPUGiZO KS KJKP Rad Nevladine organizacije	2020.-2024.	5.000,00	Općina Centar-RELOA D projekt edukacije	15% manje biorazgradivog otpada iz komunalnog otpada kojeg stanovništvo odlaže u kante/kontejnere ili spaljuje na otvorenom Broj dodijeljenih besplatnih kompostera	Nedostatak volje, motivacije i svijesti kod stanovništva u općini	Provoditi edukativne i EKO kampanje
Operativni cilj C.1.4 Uspostaviti kapacitete za zbrinjavanje miješanog komunalnog otpada								
C.1.4.1	Podjela kanti i kontejnera za miješani komunalni otpad na lokacijama utvrđenim Elaboratom i tehničkim smjericama za razvoj infrastrukture za otpad	Općina Centar	2020.-2024.	160.000,00	Budžet Općine Centar	Smanjen broj divljih deponija Veća pokrivenost područja općine infrastrukturom za miješani komunalni otpad	Nedostatak finansijskih sredstava	Inicijativa od strane mjesnih zajednica prema nadležnim organima u Općini za nabavku komunalne infrastrukture
Strateški cilj C.2. Smanjenje količina otpada za finalno odlaganje/zbrinjavanje uz efikasnije korištenje resursa								
Operativni cilj C.2.1. Iskoristiti 90% papira, kartona, stakla, plastične ambalaže iz komunalnog otpada								
Izgradnja zelenih otoka i reciklažnih dvorišta prema konceptu	Općina Centar MPUGiZO KS MKPiI KS KJKP Rad	2020. - 2024.	800.000 KM	Budžeti KS i Općine Centar, FzZO FBiH Ekopak	Povrat resursa - 30% manje otpada se odlaže na deponiju Uređeno 200	Nedostatak finansija Dozvole za postavljanje zelenih otoka i reciklažnih	Aplikacija za dodjelu grant sredstava od EU fondova	

utvrđenom u Elaboratu, sa lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom/veza KEAP KS 2.1.1						zelenih otoka	dvorišta	
--	--	--	--	--	--	---------------	----------	--

Operativni cilj C.2.2. Povećati ukupan procenat adekvatno zbrinutog električnog i elektronskog otpada

C.2.2.1	Povećati kapacitete postojećeg sistema prikupljanja električnog i elektronskog otpada i	Općina Centar u saradnji sa operaterom	prema dinamici izgradnje reciklažnog	-	-	-	Ne postoji dovoljan broj infrastrukture za prikupljanje EE	U sklopu izgradnje reciklažno
---------	---	--	--------------------------------------	---	---	---	--	-------------------------------

postavljanje kontejnera za EE otpad na području općine /veza KEAP KS 2.3.1	sistema KJKP Rad MPUGiZO KS	dvorišta i uspostavi kontejnera na području općine od strane operatera	otpada	predvidjeti kapacitete za prihvat EE otpada, u sklopu plana operatera za uspostavu infrastrukture na teritoriji općine Centar
--	-----------------------------	--	--------	---

Strateški cilj C.3. Osiguranje provedbe sistema kroz pravni, institucionalni i ekonomski okvir

Operativni cilj C.3.1. Poboljšati propise koji će omogućiti efikasnije upravljanje otpadom na teritoriji Općine Centar

C.3.1.1	Izvršiti izmjene Statuta Općine Centar u skladu sa <i>Zakonom o principima lokalne samouprave na nivou FBiH i Zakonom o principima lokalne samouprave na nivou KS</i> u dijelu koji se odnosi na upravljanje komunalnim otpadom/ veza KEAP KS 3.1	Općina Centar	2020.	-	-	Dopune objavljene u službenim novinama KS	-	-
C.3.1.2.	Pokrenuti inicijativu prema MKPiI KS za donošenje <i>Programa za održavanje komunalnih uređaja/veza KEAP KS 3.1</i>	Općina Centar	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
C.3.1.3	Pokrenuti inicijativu prema MPKiI da se park Betanija-Jezero uvrsti u redovni program održavanja javnih površina	Općina Centar	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
C.3.1.3	Pokrenuti inicijativu prema MKPiI za usvajanje	Općina Centar	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-

	novog tarifnog modela za usluge odvoza otpada (plaćanje po količini odvezenog otpada)/veza KEAP KS 3.2.6.							
Operativni cilj C.3.2. Izraditi, izmijeniti i dopuniti prostorno-plansku i regulacionu dokumentaciju								
C.3.2.1	Općina Centar će u postupku izmjena i dopuna regulacionih planova, ili u postupku izrade novih, unijeti, u postupku izmjena i dopuna prostorno-planske dokumentacije, lokacije reciklažnog dvorišta, niša i zelenih otoka prema Elaboratu,	Općina Centar ZzPR KS	U vremenu izmjena i dopuna ili donošenja novih regulacionih planova	-	-	Unesene lokacije reciklažnog dvorišta, niša i zelenih otoka u novim i izmijenjenim regulacionim planovima	-	-
sa lociranjem u prostorno-planskoj dokumentaciji i investicijskim planom/veza KEAP KS 3.2.3								
C.3.2.2	Izraditi novi ili ažurirati stari općinski plan upravljanja otpadom i usvojiti ga na skupštini Općine Centar/veza KEAP KS 3.2.4	Općina Centar	2020.-2021.	10.000 KM	Budžet Općine Centar, Namjenska FzZO FBiH koja pripadaju KS	Usvojen plan upravljanja otpadom Općine Centar	-	-
Operativni cilj C.3.3 Uspostaviti efikasniji inspeksijski nadzor								
C.3.3.1	Pokrenuti inicijativu prema KUZIP KS za provođenje strožijeg i efikasnijeg inspeksijskog nadzora/veza KEAP KS 3.4.1	Općina Centar	kontinuirano	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
C.3.3.2	Pokrenuti inicijativu prema MKPiI KS i KUZIP za izradu i usvajanje Zakona o komunalnoj policiji/veza KEAP KS 3.1	Općina Centar	kontinuirano	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
C.3.3.3	Pokrenuti inicijativu prema MKPiI KS u cilju tehničkog opremanja Službe komunalnih redara za	Općina Centar	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-

	efikasniji nadzor na zaštiti okoliša na području Općine Centar/veza KEAP KS 3.1							
Strateški cilj C.4. Osiguranje sistemskog praćenja parametara za ocjenu stanja okoliša								
Operativni cilj C.4.1 Edukacija stanovništva, obuka i trening različitih ciljnih grupa								
C.4.1.1	Podrška edukativnim programima u oblasti održivog razvoja i provedba kampanja podizanja javne svijesti o ispravnom upravljanju posebnim kategorijama otpada (Ekoškole, jačanje svijesti kod građana, u javnim institucijama, privrednim subjektima i sl.)/veza KEAP KS 4. 2.1 i 4.2.3	Općina Centar MPUGiZO KS MzONiM KS KJKP Rad nevladine organizacije/organizacije civilnog društva	2020. - 2024.	60.000,00	Budžet KS, budžet Općine Centar, FzZO FBiH, Namjenska FzZO FBiH koja pripadaju KS	Edukovano stanovništvo i privredni subjekti Veća količina posebnih kategorija otpada prikupljena na adekvatni način	Nedostatak odgovornosti i svijesti kod ljudi	-
C 4.1.2	Preuzeti aktivnu ulogu kontinuiranog informisanja građana/-ki o mogućnostima odlaganja elektroničkog i elektronskog otpada koristeći alate poput web stranice i pisanih obavještenja kroz saradnju sa MZ	Općina Centar	kontinuirano	-	-	Blagovremeno informisano stanovništvo Veća količina prikupljenog EEO	Nedostatak odgovornosti i svijesti kod ljudi	-

. Akcioni plan – upravljanje otpadom⁸⁵

Akcioni plan – Vodni resursi

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
VODNI RESURSI								
Strateški cilj D 1. Zdravstveno ispravna voda dostupna svim stanovnicima općine Centar								
Operativni cilj D 1.1. Uspostavljanje sanitarnih zona zaštite nad izvorštima koja se koriste za vodosnabdijevanje								

⁸⁵ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 172.-176.

D 1.1.1	Izrada elaborata u cilju inoviranja postojeće Odluke o zaštiti planinskih izvorišta vode za piće Sarajevskog vodovodnog sistema i dijela otvorenog toka rijeke Mošćanice. (u vezi zaštite izvorišta Uroševo vrelo i Vrelo vode koje se nalaze u općini Centar)/veza KEAP 2.1.3.3.	Kanton Sarajevo KJKP ViK	2020.	50.000,00	FzZO Kanton Sarajevo KJKP ViK	Izrađen elaborat	Potreba za dodatnim istraživanjima zbog postojanja potencijalne ugroženosti Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama sanitarne zaštite	Projektom zadatkom predvidjeti analize vode na izvorištu tokom 4 hidrološka ciklusa, te procjenu uticaja postojećih zagađivača u zoni prihranjivanja. Predvidjeti sastanke sa vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta
D 1.1.2	Donošenje odluke o uspostavljenim zonama sanitarne zaštite po inoviranom elaboratu o Zaštiti planinskih izvorišta vode za piće Sarajevskog vodovodnog sistema i dijela otvorenog toka rijeke Mošćanice (u vezi zaštite izvorišta Uroševo vrelo i Vrelo vode koje se nalaze u općini Centar)/veza KEAP 2.1.3.3.	Kanton Sarajevo	2021.	-	-	Donesena odluka	Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama sanitarne zaštite	Predvidjeti sastanke sa vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta
D 1.1.3	Izrada elaborata o zaštiti izvorišta lokalnih vodovoda Mrkovići; Klanica, Stijena, Muharemovići, Kokorevac, Brda, Radava i Čavljak, kao i Peračkog vrela koji se koristi za vodosnabdijevanje općine Vogošća, a nalazi se na teritoriji općine Centar/veza KEAP 2.1.3.3.	Općina Centar Općina Stari Grad Općina Vogošća	2020.	50.000,00	FzZO Budžet Općine Centar	Izrađen elaborat	Potreba za dodatnim istraživanjima zbog postojanja potencijalne ugroženosti Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama sanitarne zaštite	Projektom zadatkom predvidjeti analize vode na izvorištu tokom 4 hiroška ciklusa, te procjenu uticaja postojećih zagađivača u zoni prihranjivanja. Predvidjeti sastanke sa
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta								
D 1.1.4	Donošenje odluke o zaštiti izvorišta lokalnih vodovoda Mrkovići Klanica, Stijena, Muharemovići, Kokorevac, Brda, Radava i Čavljak /veza KEAP	Općina Centar Općina Stari Grad Općina Vogošća	2021.	-	-	Donesena odluka	Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama sanitarne zaštite	Predvidjeti sastanke sa vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta

	2.1.3.3.							
D.1.1.5	Do donošenja odluke o zaštiti izvorišta lokalnih izvorišta Mrkovići Klanica, Stijena, Muharemovići, Kokorevac, Brda, Radava i Čavljak, potrebno je donijeti odluku o privremenoj zaštiti (radijus minimalno 50m) prema Pravilniku o načinu utvrđivanja uslova za određivanje zona sanitarne zaštite i zaštitnih mjera za izvorišta vode za javno vodosnadbjevanje stanovništva (Sl. novine 88/12)	Općina Centar	2020	-	-	Ustanovljene privremene zone zaštite	Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama sanitarne zaštite	Predvidjeti sastanke sa vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta
Operativni cilj D 1.2. Voda za piće dostupna svim stanovnicima Općine								
D 1.2.1	Izrada studije dugoočnog vodosnadbjevanja općine Centar koja će obuhvatiti informacije o postojećim i potencijalnim izvorištima za vodosnadbjevanje (koordinate, kapacitet, zone prihranjivanja, izdašnost i sl./veza KEAP 2.1.3.5.	Općina Centar	2024.	20.000,00	Fond za zaštitu okoliša Budžet Općine Centar	Izrađena studija	Izrada preciznog projektnog zadatka	Studija bi trebala da pruži pregled postojećih i potencijalnih izvorišta, njihovog kapaciteta i izdašnosti, moguće eksploatacije u smislu broja domaćinstava, potencijalne ugroženosti.
D 1.2.2	Izrada investiciono - tehničke dokumentacije priključenja svih naselja bez reguliranog vodosnadbjevanja (padinska naselja npr. naselja Poljine) na centralni ili postojeći/budući lokalni vodovodni sistem/veza KEAP 2.1.3.4.	Općina Centar	2020.	30.000,00	Fond za zaštitu okoliša Budžet Općine Centar	Izrađena dokumentacija	Izrada preciznog projektnog zadatka	Projektni zadatak treba da bude izrađen od strane nadležne općinske službe u suradnji sa predstavnicim mjesnih zajednica
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
D 1.2.3	Izvođenje građevinskih radova priključenja padinskih dijelova na sistem vodosnadbjevanja/veza KEAP 2.1.3.4. -po projektnoj dokumentaciji D 1.2.2.	Općina Centar	2022.	Po projektnoj dokumentaciji D 1.2.2.	Fond za zaštitu okoliša Budžet Općine Centar	100% stanovništva ima riješeno pitanje vodosnadbjevanja	Nepovoljan teren u smislu pristupačnosti i potrebnog pritiska vode. Konflikti sa vlasnicima zemljišta u zonama izvođenja radova. Skup priključak na sistem vodosnadbjevanja	Projektna dokumentacija iz mjere D 1.2.2. treba da naročito sagleda pristupačnost terena i odabere najpovoljniju trasu u smislu potrebnog pritiska vode. Predvidjeti sastanke sa

								vlasnicima zemljišta u cilju definiranja nadoknade i prevazilaženja konflikta Subvencioniranje troškova priključka socijalno ugroženim stanovnicima.
D1.2.4	Izrada projekta sanacije i rekonstrukcije česmi, mini fontana i šadržana na području općine Centar (prema projektu "Uvođenje vode u gradsko tkivo") /veza Strategija razvoja općine Centar C.2.6.2.3	Općina Centar	2023.	10.000,00	Budžet Općine Centar KZzZKHP iN KJKP ViK	Izrađen projekat	Nedovoljna finansijska sredstva	Osigurati dodatna sredstva u budžetu
Operativni cilj D 1.3 Postojanje redovne kontrole ispravnosti vode za piće								
D 1.3.1	Redovno praćenje kvaliteta vode za piće lokalnih vodovoda pod kontrolom ZzJZ KS/veza KEAP 2.1.3.6.	Općina Centar	2020.–2024.	120.000,00	Budžet Općine Centar	Mjesečni i godišnji izvještaji o kvalitetu vode za piće u lokalnim vodovodima; Objavljeni izvještaji i podaci na web stranice općine I ZzJZ KS	Nedovoljna finansijska sredstva	Dodatna sredstva iz općinskih budžeta
Strateški cilj D 2. Općina bez ispusta otpadnih voda u otvorene vodotoke, podzemne vode ili zemljište								
Operativni cilj D 2.1. Proširenje obuhvata kanalizacione mreže								
D 2.1.2	Izraditi potrebnu projektnu	Općina Centar	2020.–2021.	50.000,00	Budžet Općine	Izrađena projektna	Izrada preciznog	Projektnim zadatkom
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
	dokumentaciju za proširenje javne kanalizacije. U okviru izrađene dokumentacije razmatrati cijelu općinu, te dati mišljenje o tehničkim mogućnostima i isplativosti naročito za udaljene padinske dijelove (objekti koji se zbog specifičnosti lokacije ne mogu priključiti na javnu kanalizaciju, moraju imati tehnički ispravne septičke jame)/veza Strategija 2016 – 2011 - C2.3.1.6	Centar KJKP ViK FzZO		dokumentacija		projektnog zadatka	treba obuhvatiti cijelu općinu sa ciljem 100 % pokrivenosti javnom kanalizacionom mrežom i tehnički ispravnim septičkim jamama, ili bez direktnih ispusta u površinski vodotok. Studija treba dati prijedlog optimalnih tehničkih rješenja i cijena koja će pomoći u naknadnim tenderskim procedurama.	
D 2.1.3	Završetak radova po Glavnom projektu razvoja vodovodne i kanalizacione mreže Betanija, Kromolj, i Poljine/veza KEAP 2.2.2.2	Općina Centar	2020. – 2024.	Prema projektnoj dokumentaciji	Budžet Općine Centar KJKP ViK	km kanalizacione mreže	Nedovoljna finansijska sredstva	Dodatna sredstva iz općinskih budžeta ili FzZO

D.2.1.4	Izvođenje radova iz projekata po realizaciji D.2.1.2	Općina Centar	2021. – 2024.	Prema projektnoj dokumentaciji	Budžet Općine Centar KJKP ViK	km kanalizacione mreže	Nedovoljna finansijska sredstva	Dodatna sredstva iz općinskih budžeta ili FzZO
D.2.1.5	Uspostavljanje redovnog godišnjeg monitoringa kvaliteta Koševskog potoka na ispustu u rijeku Miljacku. Ovakav monitoring će poslužiti za praćenje posljedica realizacije svim aktivnosti operativnog cilja D 2. Rezultati treba da budu dostupni na službenoj stranici općine .	Općina Centar	2021. – 2024.	16.000,00	Budžet Općine Centar FzZO	Izveštaji o rezultatima ispitivanja	Izrada preciznog projektnog zadatka	Monitoring treba da predvidi analizu vode u različitim hidrološkim ciklusima. Projektni zadatak u smislu parametara analize i frekvencije ispitivanja izraditi u suradnji sa ekspertima za vode iz AVP Sava
Operativni cilj D 2.2. Objekti bez mogućnosti priključka na centralni kanalizacioni sistem opremljeni tehnički ispravnim septičkim jamama								
D 2.2.1	Napraviti popis domaćinstava/objekata koji ispuštaju otpadnu vodu u površinski vodotok ili septičku jamu. Ovakav popis će se staviti na raspolaganje nadležnom sanitarnom	Općina MZ općine Centar	2020.- 2021.	5.000,00	FzZO Budžet Općine Centar	Izrađena lista domaćinstava direktnog ispusta otpadnih voda u površinski vodotok	Mjesne zajednice ne posjeduju informacije.	Predvidjeti finansiranje ankete, kojom bi se angažirali radnici iz mjesne zajednice (prijedlog – studenti) da na terenu vrše
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
inspeksijskom organu/veza KEAP KS 2.2.3.1 , 2.2.3.2, 2.2.3.3				bilježenje podataka o načinu ispuštanja otpadnih voda po domaćinstvu – putem ankete ili uvida ne terenu. Lista se odnosi samo na mjesne zajednice koje nisu pokrivene centralnim sistemom kanalizacije – padinski dijelovi općine.				
D 2.2.2	Vršenje inspekcije opremljenosti stambenih objekata sa septičkim jamama i tehničke ispravnosti septičkih jama od strane nadležnog građevinskog i komunalnog inspeksijskog organa/veza KEAP 2.2.3.5	Općina Centar Nadležna općinska inspekcija	2020. – 2024.	-	-	Uspostavljen nadzor nad sadržajem iz septičkih jama; Broj sklopljenih ugovora vlasnika septičkih jama i davalaca usluga, te dokumentacija o količinama sadržaja iz istih koji su konačno zbrinuti na Butilama	Nedovoljan inspeksijski nadzor, Nedovoljna međusobna saradnja i koordinacija aktivnosti između nadležnih tijela kantona, općina, te JKPa	Dodatna sredstva iz budžeta općine i KS; Unapređenje inspeksijskog nadzora
Strateški cilj D 3. Prevenirati poplave i izlivanje sadržaja javne kanalizacije na saobraćajnice								
Operativni cilj D 3.1 Regulacija planinskih potoka općine i zaštita od povišenog nivoa rijeke Miljacke								
D.3.1.1	Sanacija korita Koševskog potoka i njegovih pritoka Izgradnja zaštitnog zida kod mosta Drvenija	Služba za investicije, komunalni razvoji	2020. – 2024.	500.000,00	Sredstva iz Kantonalnog i Gradskog budžeta i sredstva iz općeg	Broj saniranih lokacija	Dugotrajne procedure javnih nabavki prilikom izbora izvođača radova i nepovoljni	Izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama i Pravovremeno planiranje i

		planiranje i Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice			dijela budžeta Općine i namjenska sredstva CZ		vremenski uslovi za izvođenje radova	realizacija procedura JN za izbor izvođača radova
D. 3.1.2	U suradnji sa mjesnim zajednicama napraviti popis lokacija na kojima se dešava često izlivanje sadržaja iz oborinske/fekalne kanalizacije na	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice	2020.	-	-	Popis kritičnih mjesta izlivanja kanalizacije na	-	-
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva KM	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
saobraćajnice. Popis je potrebno dostaviti KJKP VIK i zahtijevati hitnu intervenciju u smislu redovnijeg čišćenja ili rekonstrukcije/veza KEAP 2.3.1.2			KJKP VIK			saobraćajnice		

Akcioni plan – vodni resursi⁸⁶

Akcioni plan – Resursi zemljišta i tla

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
RESURSI ZEMLJIŠTA I TLA								
Strateški cilj E.1. Upravljanje zemljištem								
Operativni cilj E.1.1 Ojačati i uspostaviti institucionalni okvir neophodan za funkcioniranje informacionog sistema za prostorno planiranje								
E.1.1.1	Podržati uspostavu web portala o stanju zemljišnog prostora u KS za javnost/veza KEAP KS 4.1.2.2	Općina Centar ZzPR KS MPUGiZO KS	2020.-2021.	-	-	Pismo podrške Kontinuirano dostavljanje svih potrebnih podataka kantonalnim institucijama	-	-
E.1.1.2	Podržati izradu Programa sanacije i uređenja degradiranog zemljišta, napuštenog građevinskog zemljišta, napuštenih deponija čvrstog otpada/veza KEAP KS 4.2.1.1	Općina Centar MPUGiZO KS ZzPR KS	2020.-2021.	-	-	Pismo podrške Kontinuirano dostavljanje svih potrebnih podataka kantonalnim institucijama	-	-
Strateški cilj E.2. Stvoriti osnovu za skladan i prostorno uravnotežen socio-ekonomski razvoj								
Operativni cilj E.2.1 Nabavka i uređenje zemljišta u svrhu privođenja krajnjoj namjeni								

⁸⁶ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 176.-181.

E.2.1.1	Izrada i ažuriranje plana nabavke zemljišta i uspostavljanje baze podataka imovine/veza Strateški plan C 1.3.1.1	Općina Centar	2020.	15.000,00	Budžet Općine Centar	Izrađen plan i uspostavljena baza podataka imovine	-	-
E.2.1.2	Nabavka i uređenje zemljišta/veza Strateški plan C 1.3.1.2	Općina Centar	2020.	1.000.000,00	Budžet Općine Centar	Broj preuzimanja	-	-
Strateški cilj E.3. Preventivno djelovanje na smanjenju rizika od klizišta koja predstavljaju opasnost za ljude i materijalna dobra na području općine Centar Sarajevo								
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
Operativni cilj E.3.1 Sanacija najprioritetnijih klizišta na području općine Centar Sarajevo								
E.3.1.1	Geodetsko osmatranje ponašanja tla i objekata u zonama klizišta na području općine Centar	Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice, Služba za investicije, komunalni razvoj i planiranje i Zavod za izgradnju Kantona Sarajevo	2020.–2022.	200.000,00	Sredstva iz općeg dijela budžeta Općine i Namjenska sredstva CZ - Posebna naknada za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća	Broj lokacija	Nepovoljni vremenski uslovi	Provođenje ove aktivnosti u sušnom periodu godine
E.3.1.2	Sanacija najprioritetnijih klizišta na području općine Centar Sarajevo	Zzi KS Služba za investicije, komunalni razvoj i planiranje i Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice	2020. – 2024.	5.200.000,00	Sredstva iz općeg dijela budžeta Općine i Namjenska sredstva CZ - Posebna naknada za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća	Broj lokacija	Dugotrajne procedure javnih nabavki prilikom izbora izvođača radova i nepovoljni vremenski uslovi za izvođenje radova	Izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama i Pravovremeno planiranje i realizacija procedura JN za izbor izvođača radova
Strateški cilj E.4. Korištenje, zaštita i upravljanje zemljišnim prostorom u funkciji sistema zaštite životne sredine								
Operativni cilj E.4.1 Uspostaviti sistem monitoringa zemljišta								
E.4.1.1	Podnijeti inicijativu prema KS za uspostavu sistema monitoringa zemljišta na bazi kriterijuma i metodologije koja se primjenjuje u EU (JRC, EEA, LDN pristup)/ veza KEAP mjera 4.4.2.1.	Općina Centar	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
Operativni cilj E.4.2 Osigurati evidenciju prenamjene privatnog zemljišta na području općine kroz edukaciju stanovništva								
E.4.2.1	Edukacija stanovništva u mjesnim zajednicama o značaju evidencije prenamjene	Općina Centar-Služba za registar, upravljanje imovinom i kastastar	2020.	500,00	Budžet Općine Centar	Građani edukovani i redovno prijavljuju prenamjenu zemljišta na području	-	-

	privatnog zemljišta	nekretnina				općine Centar		
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke

Akcioni plan – resursi zemljišta i tla⁸⁷

Akcioni plan – Upravljanje kvalitetom zraka

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
UPRAVLJANJE KVALITETOM ZRAKA								
Strateški cilj F.1 Ograničenje emisije sumpordioksida i prašine								
Operativni cilj F.1.1 Smanjenje emisije sumpordioksida i čestičnih tvari iz malih ložišta								
F.1.1.1	Pokrenuti inicijativu i podržati izradu studije o porijeklu emisija, uključujući sve izvore, i to: industriju, kotlovnice, saobraćaj i mala ložišta koja koriste ugalj, teška ulja, čvrsto gorivo ili pelet na kvalitet zraka na području općine Centar/veza KEAP KS 3.1.1.1.	Općina Centar MPUGiZO KS ZzPRKS	2020.-2021.	-		Podnesena inicijativa Aktivna saradnja sa kantonalnim institucijama	-	-
F.1.1.2	Provoditi kampanje o adekvatnom korištenju goriva na način da gorivo koje se koristi treba da odgovara specifikacijama navedenim od strane proizvođača ložišta/veza KEAP KS 3.1.1.3	Općina Centar	2020.-2021.	40.000,00	Budžet Općine Centar	30% edukovanih građana o adekvatnom korištenju goriva	-	-
F.1.1.3	Promovisati pravilne tehnike loženja putem letaka ili brošura, kao i organiziranjem javnih tribina koje za građane u MZ na području općine Centar/veza KEAP KS 3.1.1.3	Općina Centar	2020. – 2022.	40.000,00	Budžet Općine Centar	30% edukovanih građana o pravilnim tehnikama loženja	Građani nisu zainteresovan i da usvoje nova znanja i primjene pravilne tehnike	Kontinuirana edukacija stanovništva, uključujući edukaciju od vrata do vrata.
Operativni cilj F.1.2 Smanjenje zagađivanja zraka od saobraćaja								

⁸⁷ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 181.-183.

F.1.2.1	Pokrenuti inicijativu i podržati izradu projektno-tehničke dokumentacije za uspostavu punionica na CNG za vozila javnog gradskog	Ministarstvo saobraćaja KS Direkcija za puteve KS MPUGiZO KS	2021.-2022.	-	-	Podnesena inicijativa Aktivno učešće predstavnika općine Centar izradi	-	-
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
prijevoza /veza KEAP KS 3.1.3.4.			Općina Centar			dokumentacije		
F.1.2.2	Unapređenje biciklističkog i ostalih alternativnih oblika saobraćaja kroz razvoj novih i održavanje postojećih staza (regulisanje, označavanje, signalizacija, parking) Podrška javnom sistemu iznajmljivanja bicikala (npr. Nextbike)	Općina Centar	2020.-2022.	30.000,00	Budžet Općine Centar	Unaprijeđen biciklistički saobraćaj i ostali alternativni oblici saobraćaja (npr. e-romobili)	-	-
F.1.2.3	Podržati izgradnju punionica za električna vozila kroz sufinansiranje	Općina Centar	2021.	30.000,00	Budžet Općine Centar	Izgrađena 1 punionica za električna vozila na području općine Centar	-	-
Strateški cilj F.2 Upravljanje kvalitetom zraka								
Operativni cilj F.2.1 Planiranje kvaliteta zraka								
F.2.1.1	Podrška uspostava javnog informacionog sistema registra zagađivača u KS i ažuriranju baze podataka zagađivača/veza KEAP KS 3.2.1.4.	Općina Centar MPUGiZO KS ZzPR KS	2021.-2022.	-	-	Pismo podrške Aktivna saradnja sa kantonalnim institucijama	-	-
F.2.1.6	Implementacija SEAP-a Općine Centar/veza Strateški plan općine Centar C.2.4.1.1.	Općina Centar, nadležna komunalna preduzeća, MZ	2019.-2022.	-	-	Implementiran SEAP	-	-
Operativni cilj F.2.2 Nastavak kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka								
F.2.2.1	Sufinansirati održavanje postojećih mjernih stanica na teritoriji općine Centar /veza KEAP KS 3.2.2.1.	Općina Centar MPUGiZO KS ZzJZ KS	2021.-2022.	90.000,00	Budžet KS FzZO FBiH	-	-	-
F.2.2.2	Obezbijediti kvalitetniji monitoring zraka na području općine Centar kroz pokretanje	Općina Centar MPUGiZO KS ZzJZ KS	2020.-2021.	220.000,00	Budžet KS, FzZO FBiH Sredstva budućih EU, UNEP	Podnesena inicijativa	-	-

	inicijative za nabavku 1 nove stanice u mreži za praćenje kvaliteta zraka u općini Centar-proširenje postojeće mreže stanica/veza KEAP KS 3.2.2.2..				ili UNDP projekata			
Operativni cilj F.2.3 Redovno informisanje javnosti o stanju kvaliteta zraka								
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
F.2.3.1	Priprema, realizacija i ažuriranje Akcionog plana djelovanja u situacijama povišenog zagađenja zraka/veza Strateški plan općine Centar C.2.4.2.1.	Općina Centar, Zavod za javno zdravstvo	2019.-2022.	-	-	Pripremljen Akcioni plan	-	-
F.2.3.2	Dnevna prezentacija kvaliteta zraka u medijima/ eko informacijski sistem Općine/veza Strateški plan općine Centar C.2.4.2.2.	Općina Centar	2019.-2022.	-	-	Kvalitet zraka se prezentuje na dnevnoj bazi	-	-
Strateški cilj F.3 – Opremanje formiranih struktura civilne zaštite sa opremom koja ne narušava mnogo kvalitet zraka								
Operativni cilj F.3.1 – Nabavka vozila, građevinskih mašina, agregata, pumpi za vodu i drugih sredstava formiranim strukturama CZ koja koriste ekološki prihvatljivija pogonska goriva (benzin, plin, hibridi benzin-struja i sl.)								
F.3.1.1	Nabavka vozila, građevinskih mašina i drugih sredstava formiranim strukturama CZ sa najboljim ekološkim normama	Općina Centar - Služba za civilnu zaštitu i mjesne zajednice	2020. – 2024.	3.000.000,00	Namjenska sredstva CZ - Posebna naknada za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća	Količina nabavljenih sredstava sa najboljim ekološkim normama	Dugotrajne procedure javnih nabavki prilikom izbora izvođača radova	Izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama i Pravovremeno planiranje i realizacija procedura JN za izbor dobavljača
Strateški cilj F.4 Smanjenje buke								
Operativni cilj F.4.1 Monitoring buke								
F.4.1.1	Pokrenuti inicijativu za izradu Studije o uspostavi stanica za kontinuirani monitoring buke na području općine Centar/veza KEAP KS 3.2.4.1.	Općina Centar MPUGiZO KS	2017.-2018.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
F.4.1.2	Sufinansiranje nabavke mjernih stanica/veza KEAP KS 3.2.4.2.	Općina Centar, akreditirane laboratorije	2019.-2022.	30.000,00	-	Izdvojena budžetska sredstva	-	-
F.4.1.3	Pokrenuti inicijativu i podržati izradu	Općina Centar MPUGiZO	2019.	-	-	Podnesena inicijativa Aktivna	-	-

	bazne karte buke za KS/veza KEAP KS 3.2.4.3.	KS ZzPR KS				saradnja sa kantonalnim institucijama		
--	--	---------------	--	--	--	---------------------------------------	--	--

Akcioni plan – upravljanje kvalitetom zraka⁸⁸

Akcioni plan – Šume i šumski ekosistemi

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
ŠUME I ŠUMSKI EKOSISTEMI								
Strateški cilj G.1. Zaštita i očuvanje šumskih ekosistema								
Operativni cilj G.1.1 Zaštita šumskih područja i prevencija pretvaranja šumskog zemljišta u građevinsko zemljište								
G.1.1.1	Podnijeti inicijativu prema MPUGiZO KS za izmjenu Prostornog plana KS kako bi se spriječilo pretvaranje šumskog zemljišta u građevinsko zemljište (plan ne definiše kategoriju urbanih šuma i omogućava pretvaranje šumskog u građevinsko zemljište)	Općina Centar Mjesne zajednice	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-
G.1.1.2	Definisati kategoriju urbanih šuma u Regulatornim planovima pri izradi, izmjenama i dopuna	Općina Centar – Služba za investicije, komunalni razvoj i planiranje	2020.-2024.	-	-	Svi regulatorni planovi imaju definisanu kategoriju urbanih šuma i onemogućeno je pretvaranje šumskog zemljišta u građevinsko	-	-
G.1.1.3	Podnijeti inicijativu prema MPUGiZO KS za izmjenu Zakona o šumama KS kako bi se omogućio nadzor nad privatnim šumama, s ciljem sprečavanja devastacije šumskih područja usljed neodgovornog	Općina Centar MPUGiZO KS	2020.	-	-	Podnesena inicijativa	-	-

⁸⁸ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 183.-185.

	odnosa šumoposjednika prema šumskom posjedu							
Operativni cilj G.1.2 Podrška programima izgradnje šumskih protupožarnih puteva, uređenja planinskih staza i odmorišta								
G.1.2.1	Preventivne mjere protupožarne zaštite – izgradnja i održavanje protupožarnih puteva/veza Strateški plan C 2.7.2.1	Općina Centar KJKP Sarajevo šume	2020.-2021	50,000.00	Budžet Općine Centar	Broj lokacija	-	-
G.1.2.2	Transfer planinarskim društvima za markaciju planinarskih staza/veza Strateški plan C 2.7.2.2.	Općina Centar NVO	kontinuirano	-	-	Broj kilometara staza	-	-
Operativni cilj G.1.3. Povećanje šumske osnove na području općine Centar								
G.1.3.1	Izrada plana pošumljavanja	Općina Centar KJKP Sarajevo šume Šumarski fakultet	2020.	15,000.00	Budžet Općine Centar	-	-	-
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
G.1.3.2	Izvođenje aktivnosti pošumljavanja uz aktivno učešće zainteresovanih strana (građani, nevladine organizacije)	Općina Centar KJKP Sarajevo šume Šumarski fakultet KJKP Park Građani, NVO	2021.-2024.	60.000,00	Budžet Općine Centar	Povećana šumska osnova za 10%	-	-

Akcioni plan – šume i šumski ekosistemi⁸⁹

Akcioni plan – Zaštita prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
ZAŠTITA PRIRODNOG I KULTURNO-HISTORIJSKOG NASLJEĐA								
Strateški cilj H.1. Zaštita biodiverziteta u općini Centar								
Operativni cilj H.1.1 Inventarizacija vrsta flore, faune i fungije te identifikacija tipova staništa								
H.1.1.1	Podrška inventarizaciji flore, faune i fungije unutar SP "Skakavac", te unutar prirodnih cjelina u općini Centar utvrđenih	Općina Centar MPUGiZO KS KJUzZPP KZzZKHIP N	2020.-2022.	-	-	Aktivno učešće predstavnika općine Centar u aktivnosti	-	-

⁸⁹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 186.-187.

	Prostornim planom KS za period 2003.-2023.god./veza KEAP KS 1.1.4.1							
H.1.1.2	Podrška kategorizaciji i identifikaciji tipova staništa ekosistema u općini Centar sa odgovarajućom bazom podataka/veza KEAP KS 1.4.2	Općina Centar MPUGiZO KS KJUzZPP (unutar ZP) KZzZKHiP N	2020.-2022.	-	-	Aktivno učešće predstavnika općine Centar u aktivnosti	-	-
Operativni cilj H.1.2 Procjena stepena ugroženosti vrsta i staništa u skladu sa IUCN								
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
H.1.2.1	Podrška aktivnosti izradu Crvene liste flore, faune i fungije za OC u skladu sa Crvenom listom FBiH./veza KEAP KS 1.1.5.1	Općina Centar MPUGiZO KS KJUzZPP KZzZKHiP N	2020.-2022.	-	-	Aktivno učešće predstavnika općine Centar u aktivnosti	-	-
Operativni cilj H.1.3 Uspostava sistema monitoringa i kontrole invazivnih vrsta								
H.1.3.1	Podrška inventarizaciji invazivnih vrsta flore i faune sa izradom katastra i sa procjenom njihovog utjecaja na nativne vrste odnosno na ekosisteme na prostorima na kojima su evidentirane, te izraditi crnu listu vrsta za područje KS/veza KEAP KS 1.1.7.1	Općina Centar MPUGiZO KS KJUzZPP KZzZKHiP N	2020.-2022.	-	-	Aktivno učešće predstavnika općine Centar u aktivnosti	-	-
H.1.3.2	Izrada studije o urbanom biodiverzitetu na području općine Centar	Općina Centar NVO	2020.-2021.	20,000.00	Finansiranje putem ReLoad programa	Izrađena studija i dostupni podaci o urbanom biodiverzitetu u vidu baze podataka (vrsta i broj)	-	-
H.1.3.3	Sadnja ekološki korisnih biljaka i drveća na javne površine općine Centar: bagrem, voće, medonosne biljke, djetelina	KJKP Park Općina Centar NVO	2020.-2024.	15,000.00	Budžet KS Budžet Općine Centar FzZO FBiH	Povećanje zastupljenosti ekološki korisnih biljaka za 20%	Nedostatak radne snage u KJKP Park	Angažovanje sezonskih radnika i volontera kroz NVO

	na javne površine koje će doprinijeti smanjenoj raširenosti alergeni biljaka i osigurati staništa za pčele							
Operativni cilj H.1.4 Jačanje ekološke svijesti								
H.1.4.1	Sufinansiranje projekata NVO s ciljem podizanja javne svijesti građana po pitanju očuvanja i zaštite prirode i biološke i pejzažne raznolikosti putem javnog poziva	Općina Centar	2020.-2024-	160.000 KM	Budžet Općine Centar FzZO	30% građani edukovano po pitanju očuvanja i zaštite prirode i biološke i pejzažne raznolikosti	-	-
H.1.4.2	Godišnja dodjela autohtonih sadnica cvijeća građanima	Općina Centar	2020.-2024-	80,000.00	Budžet Općine Centar	Broj dodijeljenih sadnica	-	-
H.1.4.3	Dodjela godišnje nagrade za vrt, balkon	Općina Centar	2020.-2024-	60,000.00	Budžet Općine Centar	Broj dodijeljenih nagrada	-	-
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna financijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
i zajedničkih zelenih površina								
Strateški cilj H.2. Održiva upotreba resursa prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa								
Operativni cilj H.2.1 Razvoj održivog turizma								
H.2.1.1	Podrška aktivnostima uklanjanja zastarjelih i oštećenih kanti za otpad i postavljanja 100 novih kanti (jedinstvenog izgleda) u SP "Skakavac" i na lokacijama ostalih područja posebnih prirodnih obilježja na području općine (kanta za otpad za vanjsku upotrebu, 35l)/veza KEAP KS 1.2.2.6	Općina Centar MPUGiZO KS MKPiI KS KJUzZPP	kontinuirano	stalna aktivnost	Budžet Općine Centar	Broj posjetilaca	-	-
Strateški cilj H.3 Zaštita kulturno-historijskog naslijeđa								
Operativni cilj H.3.1 Uspostava baze podataka i geolociranje svih kulturno-historijskih spomenika								

H.3.1.1	Uspostavljanje elektronske baze podataka sa preciznim podacima o kulturno-historijskom nasljeđu i geolociranje nasljeđa na području općine (neolit-antički period-period srednjovjekovne Bosne-osmanski period-austrougarski period-period Jugoslavije-nezavisne BiH)	Općina Centar – Služba za urbanizam i zaštitu okoliša i Služba za registar, upravljanje imovinom i kastastar nekretnina KZzZKHiPN KzONSBiH Zemaljski muzej BiH	2020.	5,000.00	Budžet Općine Centar	Uspostavljena funkcionalna baza podataka dostupna javnosti i mapirani svi spomenici na području općine	Neusklađenost podataka	Organizacija koordinacionih sastanaka između Općine Centar, KZzZKHiPN i KzONSBiH
H.3.1.2	Izrada kataloga prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa na području općine Centar (150 objekata-lokacija koji će biti detaljno opisani sa popratnim skicama i fotografijama), dvojezično izdanje	Općina Centar	2021.	20,000.00	Budžet Općine Centar	Izrađen visokokvalitetan katalog prirodnog i kulturno-historijskog nasljeđa	-	-
Operativni cilj H.3.2 Sanacija objekata i uličnih cjelina iz kulturno-historijske baštine								
H.3.2.1	Sačiniti rang listu prioriteta u regeneraciji nacionalnih spomenika i drugih kulturno-historijskih spomenika	Općina Centar u saradnji sa KZzZKHiPN	2020.	-	-	Uspostavljena rang lista prioriteta	-	-
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva (KM)	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
(u skladu sa prethodno utvrđenim kriterijima)								
H.3.2.2	Podrška očuvanju arheološkog parka hadži Alije džamije/veza Strateški plan C 2.9.2.1	Općina Centar	2020.-2024.	120,000.00	Budžet Općine Centar	Očuvan arheološki park	-	-
H.3.2.2	Fondacija Urijan dede za pomoć u izgradnji temelja tekije u ulici Pečina 28/veza Strateški plan C 2.9.2.2	Općina Centar	2020.-2021.	10,000.00	Budžet Općine Centar	Izgrađeni temelji za tekiju	-	-
H.3.2.3	Grant Gradu za projekat obezbijedenja i uređenja prostora ispred	Općina Centar Grad Sarajevo	2020.-2021.	6,000.00	Budžet Općine Centar	Obezbiđen i ureden prostor ispred spomen obilježja Vječna vatra0	-	-

	spomen obilježja Vječna vatra/veza Strateški plan C 2.9.2.3							
H.3.2.4	Izrada Plana regeneracije urbanog jezgra općine Centar i implementacija	Općina Centar ZPR KS KzNSBiH	2022.		60,000.00	Budžet Općine Centar Fond za zaštitu okoliša URBACT		Izrađen plan regeneracije
H.3.2.5	Kandidovanje urbanog jezgra Općine Centar za proglašenje nacionalnim spomenikom /veza Strateški plan C 2.9.2.4	Općina Centar MPUGiZO KS	2020.	-	-	Podnesen prijedlog za proglašenje urbanog jezgra Općine Centar nacionalnim spomenikom	-	-

Akcioni plan – zaštita prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa⁹⁰

Akcioni plan – Odgovori politika

R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
ODGOVORI POLITIKA								
Strateški cilj J.1. Unapređenje pravnog i strateškog okvira s ciljem postizanja zaštite zdravlja ljudi i održivog upravljanja okolišem								
Operativni cilj J.1.1. Jačanje zakonske regulative u Općini Centar								
J.1.1.1	Uskladiti Statut Općine Centar sa novousvojenim zakonom o lokalnoj samoupravi KS (nakon što se usvoji novi zakon o lokalnoj samoupravi KS) i sa Zakonom o principima lokalne samouprave FBiH/veza KEAP KS 6.1.1.7.	Općina Centar	2020.	-	-	Statut Općine izmijenjen i dopunjen u skladu sa novim zakonom o lokalnoj samoupravi KS	Kašnjenje usvajanja novog Zakona o lokalnoj samoupravi KS Nedostatak dogovora među općinskim vijećnicima o potrebi usklađivanja Statuta sa novousvojenim zakonom	Implementacija zakona Obrazložiti općinskim vijećnicima razloge i benefite od usklađivanja Statuta sa Zakonom o lokalnoj samoupravi KS koji se treba usvojiti
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
Operativni cilj J.1.2. Poboljšati sistem planiranja zaštite okoliša								
J.1.2.1	Izraditi i usvojiti LEAP, u skladu sa KEAP-om KS/ veza KEAP KS 6.1.2.2.	Općina Centar	2019.	30.000,00	Budžet Općine Centar	LEAP usklađen sa KEAP-om KS izrađen i usvojen	-	-
Strateški cilj J.2. Uspostava efikasnog institucionalnog okvira u oblasti zaštite okoliša								
Operativni cilj J.2.1. Institucionalno jačanje ljudskih i tehničkih kapaciteta u sektoru okoliša Općine Centar								
J.2.1.1	Jačati Službu za urbanizam i zaštitu okoliša implementacijom Pravilnika o organizaciji općinskih službi	Općina Centar	2020.-2024.	Zavisno od broja radnih mjesta	Budžet Općine Centar	Popunjena sva radna mjesta u Službi za urbanizam i zaštitu okoliša, te i	-	-

⁹⁰ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 187.-190.

	Općine Centar					ostalim službama koje su od značaja za zaštitu okoliša		
J.2.1.2	Zapošljavanje dodatnih inspektora u Inspektoratu Općine Centar u skladu sa Pravilnikom o organizaciji općinskih službi Općine Centar	Općina Centar	2020.-2024.	Zavisno od broja radnih mjesta	Budžet Općine Centar	Popunjena sva radna mjesta u Inspektoratu Općine Centar	-	-
Operativni cilj J.2.2. Unaprjeđenje horizontalne i vertikalne saradnje institucija koje se bave pitanjima okoliša								
J.2.2.1	Uspostaviti tijelo za koordinaciju aktivnosti u sektoru okoliša i saradnju između MPUGiZO KS i općina u smislu planiranja, očuvanja, održivosti i korištenja prostora i prirodnih resursa, koje će biti sastavljeno od predstavnika općina i predstavnika Ministarstva /veza KEAP KS 6.2.2.2.	Općine i Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša KS	2019.-2020.	-	-	Uspostavljen o tijelo za koordinaciju aktivnosti i saradnju između Ministarstva i Općina u sektoru okoliša	-	-
J.2.2.2	Redovno slati godišnje izvještaje Općine o projektima koji su finansirani od strane FzZO prema institucijama nadležnim za pitanja okoliša na nivou KS, FzZO i FMOiT	Općina Centar	Kontinuirano	-	-	Godišnji izvještaji Općine poslani institucijama nadležnim za pitanja okoliša na nivou KS, FzZO i FMOiT	-	-
Operativni cilj J.2.3 Unaprjeđenje mehanizama za efektivno informisanje ključnih interesnih strana i javnosti o okolišu								
R.br.	Opis aktivnosti	Nosilac aktivnosti	Vrijeme realizacije	Okvirna finansijska sredstva	Izvor sredstava	Indikator uspjeha	Prepreke	Način prevazilaženja prepreke
J.2.3.1	Ažurirati podatke o stanju okoliša Općine Centar na web stranici Općine o stanju okoliša Općine Centar te predstaviti podatke na način da su pristupačniji posjetiteljima Internet stranice, na način da ih je lakše pronaći/veza Strateški plan.C.2.1.2.1	Općina Centar	2020.	-	-	Podaci o okolišu na Internet stranici ažurirani, bolje predstavljeni i uočljiviji posjetiocima Internet stranice	-	-
J.2.3.2	Izraditi redovne godišnje	Općina Centar	kontinuirano	-	-	Redovno izvještavanje	Nedovoljan kapacitet u	Realizacija mjere J.2.1.1.

	izvještaje o stanju okoliša na području općine Centar					o stanju okoliša u općini Centar na godišnjem nivou	Službi za urbanizam i zaštitu okoliša	
J.2.3.3	Anketiranje građana/-ki o svakodnevnim navikama vezanih za stanovanje, saobraćaj i ishranu s ciljem određivanja ekološkog otiska na nivou općine Centar	Općina Centar	2020.	-	-	Izvršeno anketiranje, prikupljeni podaci i određen ekološki otisak na nivou općine Centar	-	-

Akcioni plan – odgovori politika⁹¹

⁹¹ Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo, str. 190.-192.

ZAKLJUČAK

Kao što je potencijal svakog društva determinisan stanjem energije, sirovina i resursa. Stihijska industrijalizacija, neracionalna potrošnja neobnovljive energije i materije, kidanje veza sa zemljom, forsiranje logike beskonačnog rasta, urbano- demografski haos, duhovna iznurenost i rizična svakodnevnica potvrđuju krajnje diskutabilnu poziciju savremenog svijeta. Ipak, svijest o razmjerama ekološke krize ubrzano potiče društvenoekonomska, tehničko-tehnološka, politička i kulturna pregnuća na putu ka održivom društvu. Nemoć moderne i pesimizam postmoderne pobeđuje zelena opcija - kadra da iznedri zdrav duh promjene, otrezni uspavano, pomiri različito, sabere rasuto. Njeni najvažniji aduti postaju: ekološka svijest, ekološko obrazovanje, ponašanje, politika, civilno društvo i čitava plejada novih emancipatorskih snaga među kojima ekološki pokret koji zauzima najznačajnije mjesto.

Intencija rada je da se, kroz teorijsku analizu ekologije na temelju socijalno-ekonomskih, kao i duhovnih činioca industrijskog društva, pruži jasna slika postojećeg stanja, ali i predoči mogući smijerizmjene postojećeg civilizacijskog hoda. Multidiscipliniranim pristupom tretirana je odnosna tematika. Predmet istraživanja je savremeno društvo u cjelini, njegov današnji društveno-ekonomski, politički, kulturološki lik sa osvrtom na njegove istorijske forme u Bosni i Hercegovini. Osnovno polazište u radu jeste shvatanje da je ekološka kriza industrijskog društva uzrokovana diktatom produktivističke, antropocentrične, kvantitativne, profilerske logike savremene civilizacije.

U radu se konstatuje da okoliš ima sve manje snage da apsorbuje i preradi ogromnu količinu tečnog, čvrstog, termičkog i radioaktivnog otpada. Procesi degeneracije životne sredine prijete da postanu ireverzibilni. Duboki preobražaj koji se tiče razmjera i karaktera svjetske proizvodnje ne ide paralelno sa inovacijama u onoj tehnici i tehnologiji od kojih neposredno zavisi očuvanje ili narušavanje čovjekove okoline. Takođe, u ovom dijelu rasvjetljen je problem rastućeg stanovništva i duhovnog sunovrata savremene civilizacije. Analizom dominantnog vrijednosnog sistema ukazano je na nužnost prihvatanja nove, kvalitativno drugačije duhovne matrice i napuštanja dosadašnje logike života po kojoj – „imati znači biti”.

Općina Centar je mjesto koje se nalazi u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine, tačnije u entitetu Federacije BiH. Općina Centar spada u jednu od devet općina u Kantonu Sarajevo, od kojih četiri ulaze u Grad Sarajevo, a to su: općina Novo Sarajevo, općina Stari Grad, općina Novi Grad i općina Centar. U kantonu Sarajevo, općina Centar

graniči na zapadu sa općinama Vogošća i Novo Sarajevo, na istoku sa općinom Stari Grad, a na sjeveru sa općinom Ilijaš. Na jugu graniči sa općinom Istočni Stari Grad.

Najdirektniji utjecaj na njegove funkcije u ekosistemu ima promjena namjene korištenja zemljišta, te na ekonomski i društveni status određenog područja. Skoro svakodnevni proces je promjena namjene poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

Ključni pokretači degradacije zemljišta su: šumarstvo i poljoprivreda, razvoj infrastrukture, urbanizacija, proizvodnja energije, rudnici i eksploatacija mineralnih sirovina. Iako ne postoje sistemi praćenja promjena u prostoru za područje cijele BiH, niti se evidentira bespravna gradnja u KS, moguće je izvesti pretpostavku da urbanizacija i razvoj infrastrukture predstavljaju najveću prijetnju degradaciji zemljišta u općini Centar. Općina Centar i čitavo područje KS, nalazi se pod stalnim pritiskom antropogenog uticaja, što se najviše odnosi na šumsko i poljoprivredno zemljište. Izgradnja poslovnih i stambenih objekata i urbanizacija je u stalnom porastu na području općine Centar.

Iz neplanirane izgradnje stambenih i industrijskih objekata i infrastrukture proizlazi gubitak poljoprivrednog zemljišta u većini slučajeva, prekomjerne erozije uzrokovane krčenjem šuma i nepravilnog tretiranja terena pod nagibom.

Energetski kapaciteti na području općine prilikom planiranja izgradnje novih objekata se ne uzimaju u obzir.

Posljedica nedostatka strateških dokumenata na višim nivoima (BiH i FBiH) je nepostojanje strategije razvoja energetike Kantona Sarajevo za narednih 10-15 godina, koje bi stvorilo podlogu za planiranje korištenja energije na području općine.

Nedovoljan udio obnovljivih izvora energije u ukupnoj potrošnji – većinom ogrjevno drvo koje na odgovarajući način se ne koristi – uzrok nastanka povećanje koncentracije čvrstih čestica.

LITERATURA

KNJIGE, IZVJEŠTAJI I ISTRAŽIVANJA:

1. Jovanović L., Čajka Z. (2015): Problem komunalnog otpada u svijetu i Srbiji, *Ecologica* 79, str. 532-535 .
2. Jovanović L., Nikolin T., Ševaljević M. (2011): Primarno prečišćavanje zauljenih otpadnih voda. 32. Stručno-naučni skup sa međunarodnim učešćem. Vodovod i kanalizacija, Zbornik radova, Kladovo, str. 85-92 .
3. Kamenković S., Hanić H., Bugarčić M. (2018): Usporedna analiza ekoloških poreza u Srbiji i zemljama EU., Međunarodni naučni skup, "Zelena ekonomija i zaštita životne sredine", Beograd
4. Kaplan, R. D. (1994). The coming anarchy. *The Atlantic Monthly*, February 1994.
5. Kocov , A. (2010): Iskustvo dobijanja sredstava od SAICM., Seminar obankama ODS OEWG – 30, 14. JUN 2010.
6. Koković D.: Kvalitet voda i humanizacija svakodnevnice, U: *Ekologija i kriza*, str. 59-67, Polja, Novi sad, 1989.
7. Konvencija o biološkoj raznovrsnosti, <https://www.cbd.int/sp/>
8. Konvencija o saradnji za zaštitu i održivo korištenje rijeke Dunav, Sofija, Bugarska, 1998. god.
9. Konvencija Ujedinjenih nacija o biološkoj raznovrsnosti, www.undp.org.rs
10. Konvencija Ujedinjenih nacija o suzbijanju suše i desertifikaciji, www.vladars.net.
11. Konvencije, zakoni, strategije, izvještaji i druga akta
12. Korošec, Lorena i Dora Smolčić Jurdana (2013) Politika zaštite okoliša - integralni dio koncepcije održivog razvoja Europske unije. *Ekonomski pregled*, 64 (6): 605-629.
13. Kostadinović I., Radojičić J. (2017): Bankarski sektor u kontekstu održivog razvoja, Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Srbija.
14. Kostić C. „Grad i vrijeme“, Vuk Karadžić, Beograd, 1982.
15. Lawson, Stephanie: “International Relations”, Polity Press, Cambridge 2003.
16. Lay, V.: “Ekološka bez/obzirnost”, u: *Globalizacija i njene refleksije u Hrvatskoj*, Ekonomski institut, Zagreb, 2001.
17. Slomović, P.; Landžo, A.; Šehović, S.; Bećirević, V.; Širić, S.; Taso, V.; Fazlić, J.; Bašović, B.; Hrbat. J.; Fočo, N.; Selmanagić, D. (2019), Lokalni ekološki akcioni plan Općine Centar za period 2019.-2024., Sarajevo,

18. Uredba o ratifikaciji bečke konvencije o ugovornom pravu –, Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 30/72.
19. Uredba o ratifikaciji konvencije o ranom obaveštavanju o nuklearnim nesrećama, Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15/89.
20. Ustav Bosne i Hercegovine. Sarajevo. OHR, Office of the High Representative
21. Ustav Republike Srbije, Službeni Glasnik RS, br . 98/06.
22. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS. br 98/05.

INTERNET IZVORI:

1. D. Đikić, H. Glavač, V. Glavač, V. Hršak, V. Jelavić, D. Njegač, V. Simončić, O. P. Springer, I. Tomašković, V. Vojvodić, *Ekološki leksikon*, Barbat & Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja Republike Hrvatske, Zagreb, 2001.,
[https://kupdf.net/download/ekolo-scaron-ki-
leksikon_58d94874dc0d607113c34655_pdf](https://kupdf.net/download/ekolo-scaron-ki-leksikon_58d94874dc0d607113c34655_pdf)
2. Vasović, V.; Aksentijević, S. (2008), Duhovna iznurenost, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac,
<http://www.cqm.rs/2008/pdf/3/04.pdf>
3. Vasović, Vesna (2006), Antropocentrizam, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac,
<https://www.scribd.com/document/402180029/Vesna-Vasovic-Antropocentrizam>
4. Vasović, Vesna; Aćimović, Zorica (2005), Privredni razvoj i životna sredina, Asocijacija za kvalitet i standardizaciju Srbije, Kragujevac,
[http://www.cqm.rs/2005/fq2005/SEKCIJA%20C%20-%
%20Radovi%20po%20oblastima%203,%207/06%20-%
%20V.%20Vasovic,%20Z.%20Acimovic.pdf](http://www.cqm.rs/2005/fq2005/SEKCIJA%20C%20-%20Radovi%20po%20oblastima%203,%207/06%20-%20V.%20Vasovic,%20Z.%20Acimovic.pdf)

Biografija kandidata

Amar Karač je rođen 07.01.1997. godine u Zenici. Osnovnu i srednju školu je završio u Sarajevu. Završio je srednju Saobračajnu školu, smjer tehničar drumskog saobraćaja. Završio je bachelor sociologije na fakultetu Političkih nauka. Student je na petoj godini master studija na odsjeku sociologija.

ZAHVALNICA

Zahvaljujem se uvaženom emeritusu, prof.dr. Dželalu Ibrakoviću na svim sugestijama, podršci, povjerenju i razumijevanju. Također, zahvaljujem se svojim roditeljima i prijateljima, kao i svima onima koji su doprinijeli da ovaj rad bude završen i da u njemu bude što više kvalitetnih informacija i činjenica o ovako zanimljivoj temi, koja se bavi vrlo osjetljivim pitanjem. Nadam se da će čitatelji pronaći u ovome radu mnoge zanimljivosti, a budući istraživači imati svojevrstan uvod u problematiku, te olakšati sebi buduća istraživanja.

Naziv odsjeka i/ili katedre: _____
Predmet: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: _____
Naslov rada: _____
Vrsta rada: Završni magistarski rad
Broj stranica: _____

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis
